

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Управління платоспроможністю фінансової установи

Студентки 2 курсу 4м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Фінансове посередництво»

Долоніної Анни
Сергіївни

Науковий керівник
канд. екон. наук

Гербич Людмила
Анатоліївна

Гарант освітньої програми
канд. екон. наук

Жураховська
Людмила
Валентинівна

Київ – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ФІНАНСОВОЇ УСТАНОВИ.....	6
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ФІНАНСОВОЇ УСТАНОВИ.....	17
2.1 Оцінка платоспроможності фінансових установ України.....	17
2.2 Дослідження механізму управління платоспроможністю фінансової установи АТ КБ «Приватбанк».....	25
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ФІНАНСОВОЇ УСТАНОВИ.....	34
3.1 Удосконалення інструментарію управління платоспроможністю фінансової установи.....	34
3.2 Шляхи підвищення ефективності управління платоспроможністю фінансової установи.....	39
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ.....	57

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах економічної та політичної нестабільності одним з головних завдань, що постає перед вітчизняними фінансовими установами, є підтримка їх платоспроможності. Саме цей показник найбільш точно характеризує здатність фінансової установи виконувати свої фінансові зобов'язання, дозволяє забезпечувати її ефективно та стабільне функціонування в умовах посилення негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовищ. Для банківської системи і економіки в цілому питання платоспроможності – це питання довіри і максимально повного задоволення потреб різних секторів економіки в грошових коштах. Платоспроможність окремих комерційних банків визначає стабільність і ефективність платіжної системи країни, а отже і стійкість всієї банківської системи.

Про це свідчить криза 2015 – 2016 рр., коли стагнація вітчизняної економіки, підвищення інфляційного тиску та девальвації національної грошової одиниці призвели до масової неплатоспроможності та ліквідації вітчизняних банків. За цей період було визнано неплатоспроможними 84 банки із 180 станом на 01. 01. 2017 року. Наразі діючими в Україні залишились 77 банків. Ці події призвели до зниження довіри до банківських установ з боку клієнтів та призвели до зниження ділової активності в країні в цілому. За таких умов дуже гостро постає проблема визначення та оцінки їх платоспроможності з метою підвищення ефективності функціонування банківського сектору України.

Дослідженням проблемних питань щодо платоспроможності фінансових установ займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці як: А. Єпіфанов [7], О. Лаврушин [19], Л. Примостка [31], Ю. Ребрик [41], А. Сомик [48], Н. Слав'янська, О. Коренева, В. Міщенко [23]. Разом з тим, теорія та практика залишаються недостатньо висвітленими та потребують подальшого вивчення.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних основ і аналіз практики управління платоспроможністю фінансової установи, а також визначення напрямків удосконалення управління платоспроможністю фінансових установ.

Для досягнення цієї мети були сформульовані такі **завдання**:

- визначити суть поняття платоспроможності фінансової установи та розглянути показники платоспроможності фінансових установ;
- дати оцінку показників платоспроможності фінансових установ України;
- розглянути механізм управління платоспроможністю на прикладі АТ КБ «Приватбанк»;
- обґрунтувати напрямки покращення інструментарію управління платоспроможністю фінансової установи;
- визначити шляхи підвищення ефективності управління платоспроможністю фінансової установи.

Об'єктом дослідження є теоретичні та практичні засади управління платоспроможністю фінансової установи.

Предмет дослідження – процес управління платоспроможністю фінансової установи.

Методи дослідження. В основу дослідження покладено загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: абстрактно-логічний – для аналізу фахової літератури, теоретичного узагальнення й формування висновків щодо сутності платоспроможності фінансових установ; декомпозиції – для розкриття мети дослідження та постановки завдань; методи аналізу та синтезу – для оцінки рівня платоспроможності фінансових установ України та подальших розробок рекомендацій щодо вдосконалення механізму управління платоспроможністю фінансової установи.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі і нормативні акти з питань регулювання діяльності фінансових установ; офіційні дані Національного банку України; офіційні дані Нацкомфінпослуг України; аналітичні огляди рейтингових агентств «Рюрик», «Мінфін»; рекомендації Базельського комітету та директиви Європейського Союзу; фінансова звітність банків; монографічні дослідження та наукові публікації з досліджуваної проблеми.

Наукова новизна полягає в удосконаленні обґрунтування теоретичних засад управління платоспроможністю фінансової установи, зокрема у роботі

розмежовано поняття ліквідності та платоспроможності фінансової установи та сформульовано власне розуміння визначення платоспроможності банківської установи як категорії.

Практичне значення одержаних результатів: за результатами аналізу практики управління платоспроможністю фінансової установи визначено напрямки вдосконалення цього процесу.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в: науковій статті: Долоніна А. С. Оцінка платоспроможності фінансових установ на прикладі банків України // Управління діяльністю фінансових установ: зміна стереотипів: зб. наук. ст. студ. денної форми навчання / відп. ред. Н.П. Шульга. – К.: Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2019. – Ч. 2. – 296 с. (С.143-148). тезах доповіді: Долоніна А. С. Платоспроможність та ліквідність фінансових установ: підходи щодо визначення // Фінансово-кредитні системи: проблеми теорії і практик: Всеукр. студ. наук. конф. (Київ, 20 березня 2019 р.): тези доп. / відп. ред. Н.П. Шульга – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – 512 с. (С. 212 – 214);

Апробація результатів дослідження: результати наукового дослідження стали основою для дистанційної участі у Всеукраїнській студентській науковій конференції «Фінансово-кредитні системи: проблеми теорії і практики» (м. Київ, 20 березня 2019 р.) з тезами доповіді на тему «Платоспроможність та ліквідність фінансових установ: підходи щодо визначення».

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 75 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 50 сторінках. В роботі представлено 5 таблиць, 10 рисунків, 16 додатків та використано 60 наукових джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ФІНАНСОВОЇ УСТАНОВИ

Розвиток платоспроможності як терміну бере початок у 15-16 ст. із виокремлення науки про фінанси в самостійну сферу знань. Спершу під платоспроможністю розуміли здатність фізичної особи сплачувати податки. Поява теорій податкового тягара стала основою для обґрунтування концепцій платоспроможності, які будувалися з урахуванням майнового стану платника податків і джерела їх сплати.

Наприкінці 19 ст. платоспроможність як економічну категорію почали використовувати банкіри у США, які вимагали від своїх клієнтів, що зверталися за кредитами, подання фінансової звітності, проте вони ототожнювали це поняття із кредитоспроможністю. Згодом ця практика поширилась у більшості банків. У період переходу до ринкової економіки і кризи платежів, знову звертається увага на проблему платоспроможності та виникає нагальна необхідність подальшого вивчення цього економічного явища.

На сьогоднішній день термін «платоспроможність» також не має постійного економічного змісту. Більшість економістів пов'язують цей термін зі здатністю господарської одиниці виконувати свої фінансові зобов'язання перед іншими суб'єктами ринку. При цьому особливим предметом їхніх суперечок є терміновість заборгованості. Так, Л. Лахтіонова стверджує, що вона є короткостроковою, Є. Бондар, О. Уткін – довгостроковою, Т. Костеріна, А. Спіфанов не роблять відмінностей за термінами (Дод. А).

Також існують відмінності у визначенні обсягу заборгованості фінансової установи, яка входить у розрахунок платоспроможності. Такі вчені як Н. Гудзенко, Л. Конарев та А. Спіфанов зазначають, що фінансова установа буде вважатися неплатоспроможною, якщо вона не зможе вчасно і в повному обсязі виконати свої фінансові зобов'язання перед клієнтами та контрагентами, тоді як інші вчені зазначають, що неплатоспроможна фінансової установа не здатна

вчасно і в повному обсязі розрахуватися за всіма фінансовими зобов'язаннями. На думку вчених В. Міщенко, Н. Слав'янської, О. Коренєвої, неплатоспроможність фінансової установи характеризується неспроможністю виконати законні вимоги кредиторів. [23]

Платоспроможність фінансової установи розглядається як здатність фінансової установи своєчасно та в повному обсязі здійснювати розрахунки за своїми зобов'язаннями. При цьому в Законодавстві України досить чітко відмежовані поняття проблемного та неплатоспроможного банку (Дод. Б), згадуються поняття ліквідації та банкрутства банку. Водночас немає чіткого розуміння сутності платоспроможності та не наведено її визначення.

Відтак, у Законі України «Про банки і банківську діяльність» визначено ряд понять, як от «фінансове оздоровлення банку», що трактується як відновлення платоспроможності банку та приведення фінансових показників його діяльності у відповідність із вимогами Національного банку України; вимоги до аудиту в банку, визначено відповідальність за приведення банку до неплатоспроможного стану, критерії настання в банку неплатоспроможного стану без визначення сутності первинного поняття платоспроможності [32]. У Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» є визначення неплатоспроможного банку, проте воно є поверхневим, оскільки не розкриває економічної сутності поняття.

На наш погляд, до законодавства України варто додати більш чіткі визначення «платоспроможності» та «неплатоспроможності» фінансової установи та банку зокрема, оскільки розуміння сутності цих понять дозволить більш чітко трактувати законодавчі акти, зокрема розмежувати поняття платоспроможності та ліквідності, а також наблизити вітчизняне законодавство до європейського в сфері відновлення платоспроможності банківських установ. Розглянемо детальніше поняття ліквідності фінансової установи.

Однозначним є твердження про ліквідність як одну з основних умов платоспроможності. Як зазначають фахівці Центру наукових досліджень Національного банку України у роботі «Ліквідність банку: окремі аспекти

управління та світовий досвід регулювання і нагляду», різниця між ліквідністю та платоспроможністю повинна вбачатися у часовому горизонті аналізу: ліквідність є окремим випадком платоспроможності, а саме – можливістю своєчасного виконання зобов'язань [22]. За тимчасової відсутності ліквідності банк може не виплатити депозит сьогодні та сплачувати штраф за затримку. Після отримання коштів він може виплатити депозит та відновити ліквідність. У такому випадку платоспроможність банку як мала, так і має місце, незважаючи на несвоєчасність виконання зобов'язання.

Отже, платоспроможний банк – це банк, що здатний виконати свої зобов'язання, а ліквідний банк – це той, що виконує всі свої зобов'язання у строк. Виходячи з цього, автори дослідження вказують на можливість існування в банку трьох ситуацій, а саме: платоспроможність – неліквідність; неплатоспроможність – ліквідність, платоспроможність – ліквідність.

Перша ситуація, на думку науковців, не може бути довгостроковою, оскільки штрафи зростають з кожним днем невиконання зобов'язань. За певною межею неліквідність призводить і до неплатоспроможності, оскільки зобов'язання зростають значно вищими темпами, ніж активи. Тому, якщо банк зможе відновити ліквідність до цієї межі, то криза ліквідності була тимчасовою. В іншому випадку, з кризи ліквідності банк переходить у кризу платоспроможності.

Друга ситуація можлива тоді, коли банк підтримує ліквідність шляхом залучення нових ресурсів у зростаючому обсязі. Виконання зобов'язань, строк за якими уже настав, відбувається за рахунок нових залучених коштів, що є загальновідомим економічним ефектом так званої «піраміди». «Пірамідальна» система є ліквідною, однак, неплатоспроможною. За умови припинення нових залучень така система стає неліквідною. Неплатоспроможність ліквідної «піраміди» визначається досить просто: при припиненні нових залучень така банківська установа не зможе виконати свої зобов'язання [22].

Наведена точка зору лише поверхово описує відмінність між ліквідністю та платоспроможністю банку, не вдаючись до сутності різниці цих категорій. У

цілому погоджуючись із твердженням про часовий аспект різниці відповідних понять, доцільно визнати, що між ними існує набагато глибша економічна відмінність, про що, зокрема, у своїй праці зазначає Л. Кузнєцова [18].

Основним завданням на шляху пошуку різниці між зазначеними категоріями є визначення джерела такої здатності. З цієї точки зору, платоспроможність насамперед варто пов'язувати із наявністю у суб'єкта платежу активів такого обсягу та якості, які б за умови їх перетворення в грошові ресурси забезпечили виконання боргових зобов'язань. Однак більш глибокий аналіз спроможності економічного суб'єкта погашати свої борги свідчить, що вказана характеристика активів є необхідною, але не єдиною умовою платоспроможності.

Аргументуючи останню тезу, Л. Кузнєцова стверджує, що будь-які активи, а особливо фінансові, що складають лівову частку активної частини банківського балансу, не лише мають властивість ліквідності, й характеризуються певним ступенем ризику. При цьому для банку найбільш небезпечними є непередбачувані ризики, які виникають миттєво та спричинені, як правило, умовами, незалежними від самого банку: нестабільність макроекономічного середовища, небажані зміни у нормативно-правовому забезпеченні, компрометуючі чутки тощо. Загальновідомим є факт, що такі екзогенні для банку ризики повинні компенсуватися за рахунок власного капіталу. Саме він покликаний забезпечувати стійкість банку у стресових ситуаціях, його невразливість відносно зовнішніх шоків, гарантувати здатність вистояти в умовах зовнішньої нестабільності та зберегти спроможність виконувати зобов'язання. При цьому Л. Кузнєцова відзначає, що відомі факти, коли банки, втративши значну частину власного капіталу, продовжують функціонувати та підтримувати ліквідність за рахунок залучення нових депозитів.

Отже, платоспроможність, на думку науковця, характеризується співвідношенням активів (з урахуванням рівня ризику) до капіталу банку, тоді як ліквідність банку знаходиться в площині відповідності строків та обсягів активів

і зобов'язань [18]. Таке трактування вдається найбільш доцільним та найповніше характеризує ключову відмінність між ліквідністю та платоспроможністю, а саме – джерело спроможності виконання усіх необхідних платежів. Цю тезу підтверджує наявність нормативів достатності регулятивного капіталу (Н2; колишня назва – норматив платоспроможності) з одного боку, та нормативів миттєвої (Н4), поточної (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6) з іншого. Нормативи миттєвої та поточної ліквідності з вересня 2019 року замінені на норматив покриття ліквідності (LCR).

Масове банкрутство банків в Україні в останні роки за умов дотримання деякими з них нормативів ліквідності свідчить про недосконалість діючої практики її оцінювання для своєчасного прийняття управлінських рішень щодо забезпечення платоспроможності банків. Визнаючи важливість ризику ліквідності Базельський комітет розробив і затвердив нову редакцію угоди – Базель III, одним зі стандартів якого передбачено введення двох формалізованих показників для регулювання ліквідності: показник покриття ліквідності (Liquidity coverage ratio, LCR), який набрав чинності з 2 вересня 2019 року [13]. Запровадження коефіцієнту покриття ліквідності (LCR) ставить за мету сприяти стійкості банківського сектору шляхом забезпечення у банку достатнього запасу невитрачених ліквідних активів високої якості, які можуть бути легко і швидко конвертовані в грошові кошти [54].

Тому для гарантії виконання своїх зобов'язань вчасно і в повному обсязі у фінансової установи має бути своєрідний буфер – власний капітал, обсяг якого має бути достатнім для покриття всіх грошових вимог до фінансової установи.

Проте, платоспроможність фінансової установи є показником добробуту і її нормального функціонування, що проявляється не лише в здатності відповідати за своїми зобов'язаннями, а й продовжувати займатися своєю діяльністю. Тому, на наш погляд, доцільно додати, що фінансова установа є платоспроможною, коли вона здатна надавати послуги своїм клієнтам в тому обсязі, якого вони потребують.

Отже, під платоспроможністю фінансової установи ми розуміємо її здатність вчасно і в повному обсязі відповідати за своїми зобов'язаннями і боргами без впливу на основну діяльність та можливість покриття цих зобов'язань власним капіталом.

На сьогодні поняття платоспроможності окремих фінансових посередників є недостатньо вивченим. У вітчизняній науковій літературі найбільше досліджень присвячено платоспроможності банків та страхових компаній, адже ці фінансові посередники займають найбільшу частку за обсягом активів на ринку фінансових послуг (Дод. В), у той час як платоспроможність таких фінансових посередників як ломбарди, кредитні спілки та недержавні пенсійні фонди залишається недостатньо вивченою. Розглянемо трактування платоспроможності окремих фінансових посередників (Дод. Г).

Спільним у визначенні платоспроможності всіх фінансових посередників є її визначення як достатності власних коштів фінансової установи для покриття її зобов'язань. Проте при розрахунку коефіцієнту платоспроможності сума власних коштів співвідноситься з різними категоріями. Для кредитних установ, таких як банки чи кредитні спілки коефіцієнт платоспроможності оцінюється на основі власного капіталу та активів, зважених за ступенем ризику. Для фінансових посередників, що функціонують за рахунок залучення коштів, таких як недержавні пенсійні фонди та страхові компанії, платоспроможність визначається як достатність наявних на даний момент активів до зобов'язань фінансової установи.

Під забезпеченням платоспроможності фінансової установи розуміють систематичні заходи організаційного характеру, націлені на ефективне управління платоспроможністю фінансової установи, оперативне виявлення ознак неспроможності виконання своїх зобов'язань у встановлений термін та створення передумов для своєчасного подолання цієї проблеми.

Об'єктом забезпечення платоспроможного стану фінансової установи виступає фінансово-економічна діяльність, у результаті здійснення якої виникають договірні відносини між суб'єктами господарювання або фізичними

особами, працівниками фінансової установи, державою та іншими суб'єктами і фінансовою установою, пов'язані з виконанням прийнятих договірних зобов'язань, щодо виплати заробітної плати, щодо сплати податків та інших платежів.

Управління платоспроможністю фінансової установи є необхідним етапом у досягненні головної мети діяльності фінансової установи – зростання її ринкової вартості. Основними вимогами (принципами) управління платоспроможністю фінансової установи визначено системний підхід, прибутковість, ліквідність, стійкість, оптимальність й ефективність.

1) принцип прибутковості визначає отримання позитивного фінансового результату від здійснення діяльності, який є свідченням правильності обраної стратегічної поведінки й джерелом покриття зобов'язань;

2) принцип ліквідності використовується для забезпечення резерву активів у випадку необхідності дострокового погашення зобов'язань;

3) принцип стійкості визначає досягнення платоспроможного стану фінансової установи у довгостроковому періоді, що досягається дотриманням оптимальних співвідношень між активами та пасивами;

4) принцип оптимальності передбачає використання сучасних методів аналізу, антикризового управління, ризик-менеджменту, управління активами та пасивами при забезпеченні платоспроможності фінансової установи [30].

В банківській практиці управління платоспроможністю здійснюється з урахуванням взаємозв'язку понять «платоспроможність» і «ліквідність», що визначають фінансову стійкість комерційного банку і всієї банківської системи [3, с. 146]. В Україні такі показники розраховуються на постійній основі за кількома методиками: методикою МВФ щодо визначення рівня фінансової стійкості фінансової установи та економічні нормативи НБУ.

Згідно з методикою розрахунків економічних нормативів, яка розроблена НБУ для безвиїзного нагляду за банківськими установами, наразі виділяють три показники для розрахунку достатності капіталу та два показники для аналізу ліквідності. Проте оскільки показник LCR було введено лише з вересня

2019 року, для об'єктивності аналізу вважаємо за доцільне порівнювати дані на основі показників, які розраховувалися раніше.

При аналізі достатності капіталу, перш за все, визначається виконання економічних нормативів, встановлених НБУ (Дод. Д). Достатність капіталу визначається трьома показниками:

- мінімальний розмір статутного фонду;
- мінімальний розмір власних коштів банку (капіталу);
- достатність капіталу (співвідношення власних і залучених коштів) [24, с. 164].

Аналіз платоспроможності є частиною аналізу фінансової стійкості банку. Тому на основі розділів, в які включено аналіз ліквідності та платоспроможності фінансової установи вважаємо за доцільне виділити ще одну методику оцінки платоспроможності банку, яка є більш загальною. Основні показники для розрахунку наведені в Дод. Е.

Попередні методики оцінки платоспроможності є специфічними, оскільки призначені для банківських установ. Більш уніфікованою для всіх фінансових посередників є система індикаторів, яка розроблена МВФ і широко використовується в Європі. Дана система полягає в розрахунку близько 40 індикаторів, 25 з яких стосуються безпосередньо сектору депозитних корпорацій, а 15 – відображають стан діяльності їхніх клієнтів. У систему індикаторів включені показники достатності капіталу та ліквідності, методика розрахунку яких наведена у Дод. Ж. Варто зазначити, що методика ґрунтується на аналізі динаміки тих чи інших індикаторів, а не має чітко визначене їх значення.

Розглядаючи неплатоспроможність як передумову про прийняття рішення про визнання фінансової установи банкрутом [14], розглянемо моделі прогнозування банкрутства фінансових установ, які допоможуть виявити кризові явища, які наразі в них відбуваються і запобігти настанню стану неплатоспроможності або банкрутства.

Моделювання оцінки ймовірності банкрутства – це складний етап діагностики кризових явищ, необхідний для з'ясування тенденцій розвитку фінансової установи в умовах постійної зміни факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, пошуку раціональних заходів для підтримання стійкості її економічної поведінки.

У світі традиційно для оцінки ймовірності банкрутства використовується система економетричних моделей, які будуються на основі фінансових коефіцієнтів. За допомогою математично-статистичних методів будують функцію оцінки та розраховують інтегральний показник, на підставі якого можна з достатньою ймовірністю передбачити банкрутство суб'єкта господарювання (Дод. И).

Розглянемо зарубіжний досвід оцінки та прогнозування можливості настання неплатоспроможності та банкрутства банку. Так, однією з найбільш розвинених систем коефіцієнтного аналізу є BAKIS, яка застосовується з 1997 року Центральним банком Німеччини. Найбільш відомою системою рейтингового аналізу є CAMELS, що використовується американськими організаціями, які здійснюють банківський нагляд. Загальна оцінка відображає ступінь необхідності втручання по відношенню до банку [49, с. 215]. Методика ORAP, застосовується банками Франції. В рамках цієї методики розраховуються пруденційні коефіцієнти, аналізується балансова і небалансова діяльність, розглядається ринковий ризик, аналізуються доходи, так само розглядаються якісні критерії управління і внутрішнього контролю [60].

Порівняльну характеристику розглянутих моделей наведено в Дод. К.

Ураховуючи всі переваги та недоліки зарубіжних моделей прогнозування банкрутства, російськими й українськими науковцями були розроблені методики, що адаптовані для вітчизняної економіки.

Наступним методом, використовуваним для оцінки ймовірності банкрутства, є дерева рішень. На наш погляд, використання даної моделі для аналізу банківських установ є найбільш оптимальним для користувачів, оскільки спрогнозувати ймовірність настання неплатоспроможності банку можна на

основі показників, які є у звітності банку у відкритому доступі на основі класичних алгоритмів для аналізу.

Розглянемо одну із таких моделей, авторами якої є вітчизняні вчені Т. Брік та Д. Остапчук. Це система оцінки платоспроможності, адаптована під вітчизняні банки. Кожен банк характеризується такими фінансовими показниками, як грошові кошти, субординований борг, статутний капітал тощо. Як і пацієнт, банк може бути здоровим (платоспроможним) і хворим (неплатоспроможним). Завдання регулятора – ідентифікувати «здорові» та «хворі» банки, а для цього необхідно визначити які ознаки сильніше за інші впливають на стан його платоспроможності. Відбір і оцінка ознак – це перший крок у процедурі діагностування [28].

З фінансової звітності, що надає НБУ, можна зібрати 67 ознак (характеристик), які описують стан банку. Проте не всі ознаки однаково інформативні. Тому були відібрані найбільш значимі ознаки, і оцінена важливість кожної з них для класифікації банків.

Оптимальна кількість ознак, на яких модель показує найкращий результат, знаходиться в інтервалі від 13 до 30. Було обрано мінімально можливу кількість – 13 для полегшення інтерпретації результатів. Для оцінки важливості обрано алгоритм «випадкового лісу» (Random forest), який побудований на основі «дерев прийняття рішень», де кожне «дерево» відповідає за приналежність об'єкта до певного класу. «Деревом» зазвичай називають покрокову процедуру класифікації. В кінці кожній ознаці було надано вагу – що більша вага, то сильніший її вплив на визначення класу банку (платоспроможний чи неплатоспроможний).

Переваги представленого підходу полягають у його відносній простоті та швидкості, що дає можливість оцінити платоспроможність фінансової установи навіть звичайному користувачу фінансових послуг а також швидко її інтерпретувати на різні види фінансових установ з урахуванням їх специфіки. Підхід можна звести до трьох кроків: почати моделювати з усіма ознаками; скоротити кількість ознак для оптимальної роботи передбачальної моделі;

оцінити важливість кожної ознаки та виділити пріоритетні. Подібний підхід може застосовуватися паралельно із наявними або бути надбудовою.

Отже, визначення поняття «платоспроможність» бере початок з 15 – 16 ст., проте сучасного значення воно почало набувати лише в 19 ст. Наразі відсутнє чітке трактування поняття платоспроможності. Нами було визначено платоспроможність фінансової установи як її здатність вчасно і в повному обсязі відповідати за своїми зобов'язаннями і боргами без впливу на основну діяльність та можливість покриття цих зобов'язань власним капіталом. У дослідженні акцентуємо увагу на вивченні платоспроможності банків, оскільки за обсягом активів вони займають найбільшу частку серед усіх фінансових установ України. Основними факторами, які впливають на платоспроможність фінансової установи є стабільність політичної й економічної ситуації в країні чи регіоні, стан грошово-кредитного ринку, розвиненості ринку цінних паперів, наявність й досконалість заставного законодавства, забезпеченість банку власним капіталом, надійність клієнтів й партнерів, диверсифікації ризиків, якість активів фінансово-кредитного закладу та інших факторів. Для якісної оцінки потрібен детальний аналіз їх впливу на платоспроможність фінансової установи.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ФІНАНСОВОЇ УСТАНОВИ

2.1 Оцінка платоспроможності фінансових установ України

Розвиток та становлення фінансових установ є необхідною умовою для сталого функціонування економіки України. Ефективно функціонуючий страховий ринок, розвинені небанківські кредитні установи, банки та інші фінансові установи сприяють стабільному та прогнозованому розвитку всіх економічних процесів у суспільстві.

Сьогодні фінансова система України відновлюється після однієї з наймасштабніших криз за часи незалежності, що відображається на діяльності фінансового ринку країни. Кількість банківських установ має тенденцію до зменшення. За останні шість років кількість банків скоротилася більше ніж вдвічі, на 53,4%. Однією з вагомих причин скорочення кількості банків є їх визнання неплатоспроможними — крім порушення законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, був недостатній рівень їх капіталізації та неспроможність акціонерів забезпечити належний рівень фінансової підтримки. Кількість банків з іноземним капіталом також значно скоротилася — на 26,4% (Рис. 2. 1)

Рис. 2. 1. Динаміка кількості фінансових установ України за період 01. 01. 2015 – 01. 01. 2019 р.*

*складено автором на основі [27; 45]

Варто зазначити, що за 2019 рік кількість банківських установ зменшилась ще на 2 одиниці і станом на 01. 11. 2019 в Україні налічується 75 банків. Тенденцію скорочення кількості фінансових установ спостерігаємо і серед страхових компаній та кредитних спілок. За аналізований період кількість кредитних спілок скоротилася на 36, 84%, а страхових компаній на 26, 43%.

Негативно характеризувати тенденцію зменшення страховиків та кредитних спілок є некоректним, оскільки: по-перше, практика 2004 – 2007 років, характерною ознакою якої було підвищення прибутковості страхових компаній за екстенсивним шляхом, засвідчила той факт, що кількісне зростання страхового портфеля та нарощення активів не призводить до якісної його зміни. Не виправдовується і ставка на «ефект масштабу», в результаті чого ефективність діяльності українських страховиків та кредитних спілок не досягає тієї ефективності, яку характеризують зарубіжні страхові компанії.

По-друге, на страховому ринку давно вже назріло питання консолідації страховиків. Україна помітно відстає в процесі приведення регулювання страхової діяльності у відповідність до світових стандартів. Зокрема це стосується транспарентності страхових компаній, доступності їх звітності та можливості оцінювати стан їх платоспроможності.

Розглянемо показники платоспроможності фінансових установ. Для аналізу обрали банки, оскільки вони за обсягом активів займають найбільшу частку на ринку, страхові компанії, оскільки вони є наступними по величині активів, а також кредитні спілки, які є конкурентами банківських установ. Розрахунки проведено на основі показників, наведених у Дод. Е. Проте, оскільки не всі показники є уніфікованими для всіх фінансових установ, розрахуємо лише деякі з них.

Розглянемо перший показник – коефіцієнт загальної ліквідності. Він вказує на можливість погашення зобов'язань фінансової установи за рахунок її активів, оптимально значення показника має бути більшим 100%.

За аналізований період спостерігаємо значне перевищення даного показника по всіх фінансових установах (Рис. 2 2). Найбільш стабільною є

динаміка кредитних спілок, адже разом зі скороченням кількості цих фінансових установ, відбулося і скорочення обсягу їх активів та зобов'язань.

Подібною є і ситуація зі страховими компаніями. У кризові для країни роки відбулося значне скорочення цих установ та поступове впровадження нового підходу до нарощення страхового портфеля – не кількістю, а якістю.

Рис. 2. 2. Динаміка коефіцієнту загальної ліквідності фінансових установ України за період 01. 01.2015 – 01. 01. 2019 р.*

*джерело: розраховано та складено автором на основі [27; 45]

Найбільш нетиповою серед аналізованих фінансових посередників є ситуація банків. Починаючи з 2014 року відбувається значне скорочення кількості банків. В період 2015 – 2016 років – кризовий період для економіки України, коли в банківській системі було визнано неплатоспроможними та ліквідовано найбільше банків, спостерігаємо зниження загального обсягу банківських активів. В цей період спостерігаємо і зростання загального обсягу зобов'язань банків. Частково на це вплинула і ситуація з АТ КБ «Приватбанк», зобов'язання якого значно зросли у 2016 році і який покриває близько 40% банківського ринку. Проте починаючи з 2017 року банківська система відновлюється і динаміка значення коефіцієнту знову зростає.

Отже, значення показника по всіх аналізованих фінансових посередниках перевищує мінімально допустимий рівень. Проте наразі у страхових компаній та кредитних спілок існує тенденція до зниження динаміки показника загальної ліквідності, в той час як банки мають тенденцію до росту даного показника.

Розглянемо частку високоліквідних активів в робочих активах обраних фінансових установ (Рис. 2. 3), чим він більший – тим більший запас ліквідності фінансової установи, але, з іншого боку, високоліквідні активи майже не приносять доходу, тому підтримання високого значення даного показника неодмінно позначається на прибутковості фінансової установи. Доцільним є підтримання цього показника на рівні 20 – 25 %, щоб, підтримуючи достатню ліквідність, не знижувати прибутковості.

Рис. 2. 3 Динаміка питомої ваги високоліквідних активів у робочих активах фінансових установ України за період 01. 01. 2015 – 01. 01. 2019 р.*

*джерело: складено та розраховано автором на основі [27; 45]

Найбільше значення цього показника у кредитних спілок, адже значна сума коштів була направлена на високоліквідні активи – розміщена на депозитних рахунках банку. У 2016 році в період найбільшого банкрутства банків кредитні спілки зіштовхнулися з проблемою неповернення вкладених коштів, що відобразилося в негативній динаміці показника по кредитних спілках в цей період.

У банках брак високоліквідних коштів спостерігається у 2014 – 2015 роках, коли відбувається лібералізація валютного ринку та зростання рівня інфляції, що вплинуло на загальний обсяг розрахунків. У зв'язку з цим для підтримки банківської ліквідності застосовувалися валютні інтервенції. Варто зазначити, що період найбільшого банкрутства банків показник є в межах рекомендованих

значень, проте саме в період 2015 – 2016 рр. найбільша кількість банків були визнаними неплатоспроможними.

У страхових компаній значення даного показника знаходяться в межах рекомендованого значення на протязі всього аналізованого періоду. Проте розрахунок даного показника для страхових компаній базується на загальній сумі резервів, сформованих за страховими операціями, а оскільки їх обсяг має тенденцію до росту за аналізований період, це пояснює тенденцію до зниження значення показника.

Проаналізуємо значення коефіцієнту ресурсної ліквідності зобов'язань, що показує забезпечення доходними активами фінансової установи її загальних зобов'язань і вказує на можливість погашення частини зобов'язань за рахунок поверненості вкладених доходних активів. Рекомендоване значення показника відсутнє, тому оцінюватимемо з точки зору динаміки величини показника (Рис. 2. 4).

Рис. 2. 4. Динаміка показника забезпечення доходними активами зобов'язань фінансових установ України за період 01. 01. 2015 – 01. 01. 2019 р. *

*Джерело: складено та розраховано автором на основі [27; 45]

Найбільшим є значення показника серед кредитних спілок; у 2014 та 2018 роках воно перевищує 70%. Це пов'язано зі скороченням суми залучених депозитних внесків кредитними спілками. У 2015 році спостерігаємо зниження показника, оскільки в цей період на фоні погіршення економічної ситуації в країні та підвищення річного рівня інфляції до 43% знизилась загальна

платоспроможність позичальників і зростає частка неповернених кредитів, які є одними із складових для розрахунку показника.

Нижче значення показника спостерігаємо і банків в період 2014 – 2015 рр., для якого характерними є зростання обсягів неповерненості кредитів та зобов'язань банків. Починаючи з 2016 року динаміка показника має тенденцію до росту, оскільки відбулося очищення банківської системи і найбільш стійкі банки були вимушені оптимізувати власні активи, зобов'язання та капітал.

Незначні відхилення спостерігаються в динаміці показників страхових компаній, що свідчить про їх стабільнішу роботу порівняно з іншими аналізованими фінансовими установами, а також відсутність такого показника як проблемна заборгованість, що мала значний вплив на динаміку показника у двох інших фінансових установ.

Проаналізуємо показники платоспроможності даних фінансових установ. Проведемо оцінку потенційної платоспроможності фінансової установи, яка показує здатність фінансової установи повернути кошти кредиторам і акціонерам (Рис. 2. 5).

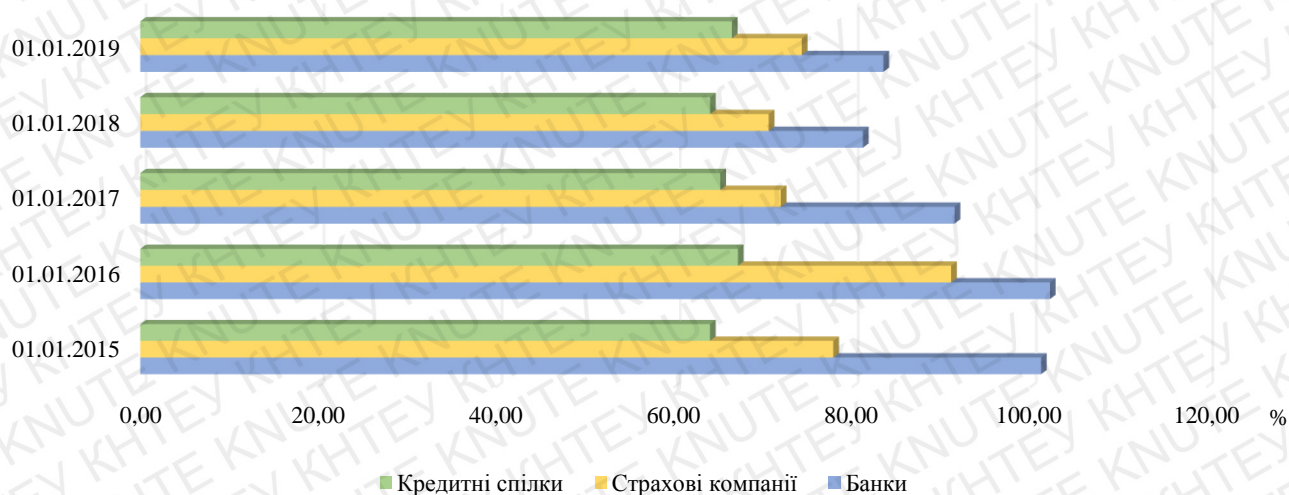

Рис. 2. 5. Динаміка показника потенційної платоспроможності фінансових установ України за період 01. 01. 2015 – 01. 01. 2019 р.*

*Джерело: розраховано та складено автором на основі [27; 45]

Найбільшим значення показника є серед банківських установ, проте починаючи з 2016 року динаміка показника є спадною, оскільки банки почали

активно нарощувати власний капітал відповідно до оновлених вимог регулятора, що негативно впливає на можливість розрахуватися з акціонерами банку, проте є позитивною дією у визначенні загальної платоспроможності банку.

Відмінною від динаміки показника по банках є динаміка показника по страхових компаніях та кредитних спілках, оскільки тільки віднедавна почали відбуватися зміни у регулюванні їх діяльності, а приведення основних показників їх діяльності до європейських нормативів знаходиться в розробці. Це відобразилось в динаміці показника по цих фінансових установах.

Проаналізуємо використання фінансовими установами залучених ресурсів для поточних платежів. Для цього проведемо оцінку коефіцієнту трансформації залучених ресурсів (Рис. 2. 6).

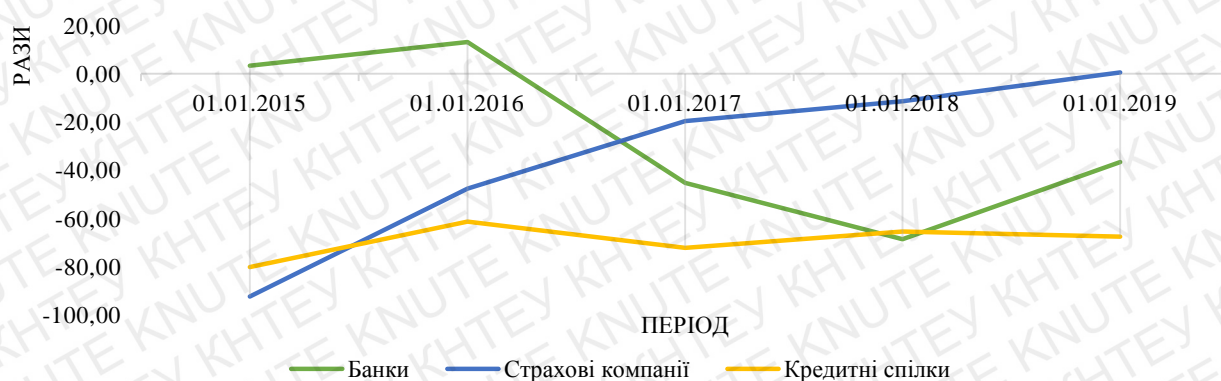

Рис. 2. 6. Динаміка коефіцієнту трансформації залучених ресурсів фінансових установ України за період 01. 01. 2015 – 01. 01. 2019 р.*

*Джерело: складено та розраховано автором на основі [27; 45]

В кризовий період банки використовували залучені ресурси для погашення поточних платежів, проте з 2016 року зростає частка дохідних активів та відбувається скорочення обсягу зобов'язань по всій банківській системі. Динаміка показника по кредитних спілках свідчить про те, що доходів, які вони отримують від розміщених активів їм достатньо для покриття власних зобов'язань. У страхових компаній з 2014 року відбувається зростання зобов'язань і зниження обсягу дохідних активів, тому для покриття своїх зобов'язань страхові компанії частіше інших вдаються до інструменту трансформації.

Наступний показник є базовим для оцінки платоспроможності фінансових установ і показує здатність установи розрахуватися за своїми зобов'язаннями, або достатність капіталу для покриття зобов'язань (Рис. 2. 7)

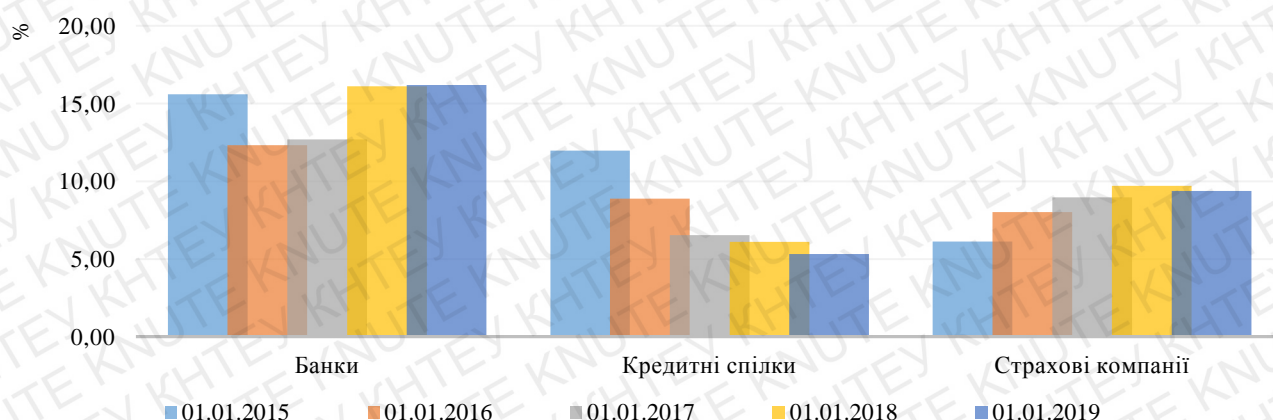

Рис. 2. 7. Динаміка коефіцієнту адекватності регулятивного капіталу фінансових установ України за період 01. 01. 2015 – 01. 01. 2019 р.*

*Джерело: розраховано та складено автором на основі [27; 45]

Найбільшим є значення цього показника по банківській системі, оскільки у регулятора є чіткі вимоги до значення цього коефіцієнту – не менше 10%. Загалом по системі спостерігається перевищення значення даного показника, проте він є нижчим у період масової неплатоспроможності банків у 2015 – 2016 рр. Нижчим є значення показника по кредитних спілках. Проте для кредитних спілок нормативним є значення 7%, недотримання якого відбувається в 2018 році. Загалом проблемою кредитних спілок є недостатня капіталізація, Вирішити проблему допоможуть зміни у регулюванні діяльності кредитних спілок. Для страхових компаній відсутнє нормативне значення такого показника. Проте динаміка свідчить про те, що страхові компанії оптимізували власні активи і підвищили можливість покриття зобов'язань страховиків наявним у них капіталом.

Отже, за аналізований період найбільше позитивних змін у діяльності фінансових установ спостерігається у банків. Проте у період 2014 – 2019 рр. саме банківським установам приділялось найбільше уваги, оскільки у 2015 – 2016 рр. відбувалось впровадження нових вимог до капіталізації банків, що мало позитивний вплив на їх платоспроможність. Проте багато банків не змогли

вчасно провести докапіталізацію і в 2015 – 2016 рр. в зв'язку з загальною нестабільністю були визнані неплатоспроможними. При цьому, варто зазначити, що в цей період відбувалося зниження показників ліквідності, але вони були в межах рекомендованих значень.

Оскільки зміни в регулюванні страхових компаній та кредитних спілок знаходяться наразі в стані розробки, динаміка показників ліквідності та платоспроможності цих фінансових установ мала менше коливань, ніж у банків. Проте події, які відбувалися в країні в кризовий період також вплинули на скорочення кількості цих фінансових установ та їх активів.

Тому платоспроможність банків є вищою, аніж інших фінансових установ, оскільки для її поліпшення було здійснено докапіталізацію. Для додаткового підвищення платоспроможності варто також провести оптимізацію проблемних активів банків, зокрема знизити рівень простроченої заборгованості, що є актуальною проблемою сучасної банківської системи.

2.2 Дослідження механізму управління платоспроможністю фінансової установи АТ КБ «Приватбанк»

Платоспроможність найбільш точно відображає здатність банку виконувати свої фінансові зобов'язання, дозволяє забезпечувати його ефективно та стабільне функціонування в умовах посилення негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовищ. Розглянемо механізм управління платоспроможністю фінансової установи на прикладі АТ КБ «Приватбанк», який є одним із лідерів на ринку банківських послуг та при цьому займає значну частку ринку.

Кризові явища в економіці, які розпочалися у 2014 – 2015 рр., спровокували вивід капіталу з України, обвал курсу гривні, відтік банківських депозитів, що призвело до проблем комерційних банків, пов'язаних із забезпеченням їх ліквідності. У банків з'явилася потреба в грошах, зокрема у валюті, але в умовах кризи вони не мали достатньо ефективних шляхів розміщення коштів, а отже, втратили здатність забезпечити свою ліквідність,

платоспроможність і фінансову стійкість на майбутнє. На рис. 2. 8 зображено динаміку обсягу активів по банківській системі в цілому і в АТ КБ «Приватбанк» зокрема та співставлено з динамікою кількості банків в країні. На період виникнення кризи в Україні існувала велика кількість банків, які мали незначний обсяг активів, оскільки з 2015 року в Україні існує тенденція до скорочення кількості банків, проте обсяг активів при цьому скорочується в меншій мірі. Починаючи з 2017 року спостерігаємо тенденцію до росту активів по системі в цілому і по АТ КБ «Приватбанк» зокрема. Це свідчить про відновлення нормального функціонування банківської системи та її очищення від неплатоспроможних та неефективних банківських установ.

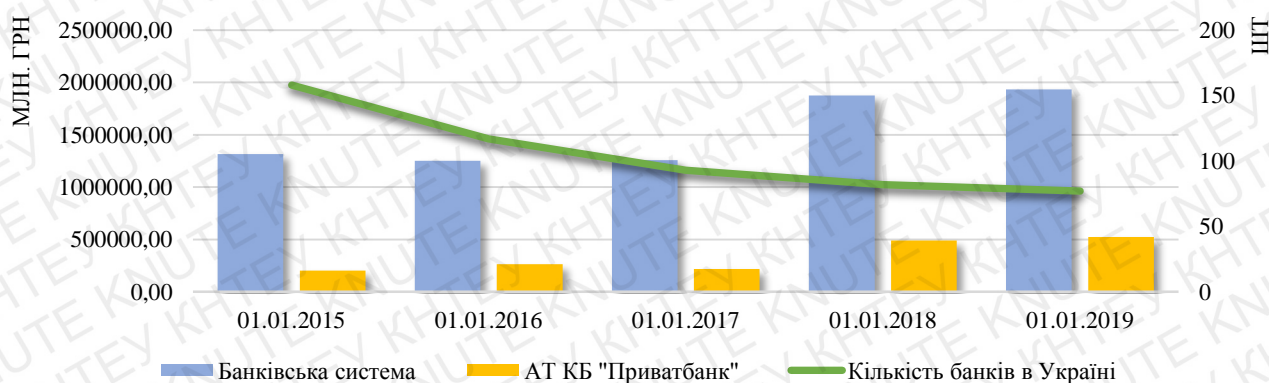

Рис. 2. 8. Динаміка обсягу активів банків України за період 01. 01. 2015 – 01. 01. 2019 р. *

*складено автором на основі [27]

Стан ліквідності комерційних банків залежить від структури і якості портфеля активів, для того, щоб виявити вплив чинників, проаналізуємо структуру активів АТ КБ «Приватбанк» (табл. 2. 1). Згідно з таблицею, збільшення загальної суми активів призводить до того, що частка високоліквідних активів, що включають кошти в касі банку, на поточних та/або депозитних рахунках (строком до одного року) у банках та державні цінні папери або цінні папери, випущені під гарантію держави [35], зменшується як в абсолютній, так і в відносній величинах. Також протягом аналізованого періоду на 30% зросла частка статті «Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток». З точки зору стандартів

МСФЗ до таких фінансових активів належать фінансові інструменти, що утримуються з метою отримання прибутків внаслідок короткострокових коливань цін, курсів, котирувань і перепродажу протягом фінансового року. Це можуть бути банківські метали, інвестиційні монети, акції тощо [25]. Отже, з врахуванням негативної динаміки приросту високоліквідних активів, можемо зазначити, що при збільшенні обсягу активів за аналізований період банк мав потребу в ліквідних коштах.

Таблиця 2. 1

**Структура активів АТ КБ «Приватбанк» протягом
01. 01. 2015 – 01. 01. 2019 рр.***

Стаття	Частка в структурі активів, %				
	2015	2016	2017	2018	2019
Грошові кошти та їх еквіваленти	13,27	13,70	14,25	13,62	7,92
Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	0,00	11,34	12,38	23,82	30,58
Кошти в інших банках	0,60	0,97	1,00	5,49	1,80
Кредити та заборгованість клієнтів	79,08	67,18	25,03	26,36	18,44
Цінні папери	0,55	0,74	29,49	10,32	33,27
Інвестиції	0,34	0,17	0,79	0,70	1,24
Основні засоби та нематеріальні активи	1,48	1,09	1,81	2,27	1,34
Інші активи	4,68	4,81	15,24	17,42	5,40
Всього активів	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

*складено автором на основі [44]

Оскільки значну частину активів банку становлять кредити та заборгованість клієнтів, варто звернути увагу на якість активів банку. Станом на початок 2016 року по знецінених кредитах та авансах клієнтам був нарахований процентний дохід у сумі 8404 млн. грн., на 1. 01. 2015 року ця сума становила 3122 млн. грн. Резерв на знецінення протягом 2015 року відрізняється від суми, облікованої у прибутку чи збитку за період, внаслідок відшкодування 1321 млн. грн., попередньо списаних як безнадійні, включаючи відшкодування 783 млн. грн., 188 млн. грн. та 122 млн. грн. за кредитами юридичним особам, іпотечними кредитами та кредитами підприємствам малого та середнього бізнесу відповідно. Списання такої суми коштів разом із недостатньою капіталізацією банку

негативно вплинуло на його стан та поставило під сумнів його платоспроможність. Наразі банк має значний багаж проблемної заборгованості, за період 01. 01. 2019 – 01. 10. 2019 з резерву було відшкодовано 247 млн. грн, що на 10 млн. грн. менше, ніж за аналогічний період минулого року. Структуру активів банку за період 01. 01. 2019 – 01. 10. 2019 наведено в Дод. Л.

Потреба в ліквідних коштах значною мірою залежить від стабільності ресурсної бази. Розрахунки, ілюстровані на рис. 2. 9 свідчать про те, що до 2016 року банк нарощував власний капітал, проте значною мірою відбувалося і зростання зобов'язань. Наприкінці 2016 року відбулася націоналізація АТ КБ «Приватбанк», оскільки банк мав неякісний кредитний портфель і не міг самостійно підтримувати свою стабільну роботу. Цей рік був найбільш збитковим для банку, у зв'язку з чим станом на 01. 01. 2017 року спостерігаємо суттєве зниження власного капіталу (-17,5% до попереднього року). Починаючи з 2017 року для підтримки стабільної роботи банку та забезпечення його ліквідності і платоспроможності відбувається нарощення власного капіталу банку (+18,5% у 2017 році і +8,9% у 2018 році) за рахунок фінансування держави. Динаміку пасивів банку за період 01. 01. 2019 – 01. 10. 2019 наведено в Дод. М.

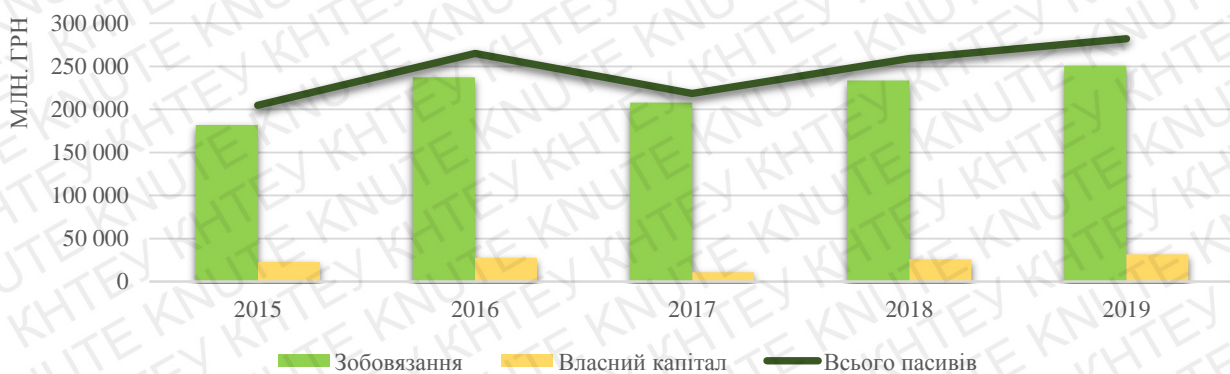

Рис. 2. 9 Динаміка пасивів АТ КБ «Приватбанк» за період 01. 01 2015 – 01. 01 2019 рр.*

*складено автором на основі [44]

Відповідно до вимог НБУ (за підсумками стрес-тестування 2014 року) акціонери банку мали здійснити докапіталізацію банку. З вересня 2014 р. в капіталі відбулися наступні заходи щодо його збільшення:

- 1) здійснення акціонерами внесків у статутний капітал 3 155 728 тис. грн;

- 2) залучення субординованих боргів 4 305 508 тис. грн;
- 3) закриття угод з інвестицій 788 000 тис. грн.

Також проводилися роботи по реструктуризації існуючих субординованих боргів з погашенням в 2016 році. Проте, за підсумками діяльності 2016 року спостерігаємо суттєве зниження власного капіталу банку та зменшення його зобов'язань, через що норматив достатності регулятивного капіталу зменшився до неприпустимого рівня, що, власне, і призвело до націоналізації банку. Аналіз дотримання банком інших економічних нормативів наведено в табл. 2. 2.

Таблиця 2. 2

**Динаміка економічних нормативів АТ КБ «Приватбанк» за період
01. 01. 2015 - 01. 01. 2019 рр.***

Ум. позн.	Нормативне значення, %	2015		2016		2017		2018		2019	
		По системі	Банк	По системі	Банк	По системі	Банк	По системі	Банк	По системі	Банк
Н1	500 млн. грн	188 948,9	27034	129 816,9	34553	109 653,6	3136	115 817,6	24349	126 116,7	19555
Н2	не менше 10%	15,60	13,57	12,31	14,52	12,69	2,1	16,10	13,65	16,18	17,46
Н4	не менше 20%	57,13	70	78,73	57	60,79	63,52	55,55	32,47	68,66	43,46
Н5	не менше 40%	79,91	84	79,98	60	102,14	147,43	108,08	155,54	99,12	141,98
Н6	не менше 60%	86,14	99	92,87	97	92,09	73,83	98,37	99,76	93,52	97,4
Н7	не більше 25%	22,01	17,25	22,78	23,28	21,48	142,17	21,34	20,29	19,83	6,26
Н8	не більше 800%	250,04	20,19	364,14	10,32	308,27	1251,39	208,31	208,1	176,23	0
Н9	не більше 25%	Норматив Н9 введено Постановою Правління Національного банку України від 08.06.2015 № 361				36,72	40,52	17,89	31,19	10,41	19,94

*складено автором на основі [27; 44]

Станом на 01. 01. 2017 року показник достатності регулятивного капіталу (Н2) АТ КБ «Приватбанк» становив 2, 1% при нормативі не менше 10%. Загалом по банківській системі показник був менше середнього рівня минулих років, проте в межах норми і становив 12, 69%. При цьому, якщо розглянемо дотримання банком нормативів ліквідності, його показники значно перевищують як нормативні значення, так і значення по бенчмарку, навіть в

кризовий період для банку. Станом на 01. 01. 2017, коли банк розраховувався з частиною своїх зобов'язань і не мав достатньо власних коштів, щоб покрити інші свої зобов'язання, показники ліквідності банку перевищували нормативні значення в декілька разів. У той же час спостерігаємо перевищення показників нормативів кредитних ризиків та лімітів кредитування пов'язаних осіб, що свідчить про здійснення банком ризикової кредитної діяльності, незабезпеченої достатнім буфером для покриття ризику кредитування, що в подальшому призвело до ситуації, коли банк був ліквідним, проте неплатоспроможним. Динаміку дотримання банком економічних нормативів у 2019 році наведено в Дод. Н.

Проведемо аналіз факторів впливу на платоспроможність АТ КБ «Приватбанк» за методикою розрахунку індикаторів фінансової стійкості МВФ (табл. 2. 3). Для аналізу було обрано індикатори, які безпосередньо стосуються платоспроможності банку: ліквідності, достатності капіталу та якості активів. Відтак у банку спостерігається критичне перевищення всіх нормативних показників станом на 01. 01. 2017 року. Починаючи з 2018 року відзначається позитивна динаміка за всіма показниками.

Таблиця 2. 3

Розрахунок індикаторів фінансової стійкості за методикою МВФ на основі даних АТ КБ «Приватбанк» за період 01. 01. 2017 – 01. 01. 2019 р.*

Група	Назва	Рік		
		2017, %	2018, %	2019, %
Показники достатності капіталу	регулятивний капітал/зважені за ризиком активи	3	22	25
	регулятивний капітал першого рівня/зважені за ризиком активи	2	22	13
	недіючі кредити без врахування резервів/капітал	-784	859	777
	капітал/активи	-15	9	11
Показники ліквідності	ліквідні активи/сукупні активи	86	91	93
	ліквідні активи/короткострокові зобов'язання	76	102	106
	депозити клієнтів/сукупні валові кредити крім міжбанківських	79	89	79
Показники якості активів	недіючі кредити/сукупні валові кредити	91	86	84
	валова позиція похідних ФІ в активах/капітал	-103	145	0
	валова позиція похідних ФІ в зобов'язаннях/капітал	0	0	0

*складено та розраховано автором на основі [44]

У групі показників достатності капіталу найбільше варто звернути увагу на показник співвідношення недіючих кредитів без врахування резервів до капіталу, оскільки сума недіючих кредитів перевищує капітал в 7 і більше разів.

У групі показників ліквідності спостерігається негативна динаміка в співвідношенні суми депозитів до сукупних валових кредитів (крім міжбанківських), тобто, обсяг залучених у такий спосіб коштів не покриває обсяг коштів, наданих в позику, що свідчить про перевищення банком ліміту кредитування і невважену кредитну політику.

Щодо показників якості активів, варто зазначити, що існує позитивна динаміка в зменшенні частки недіючих кредитів в сукупних валових кредитах, хоча загалом розраховане співвідношення перевищує рекомендований рівень навіть у 2018 році.

Проведемо оцінку показників платоспроможності банку на основі методики, наведеної в Дод. Ж. За даною методикою відсутні нормативні значення коефіцієнтів, окрім коефіцієнту адекватності регулятивного капіталу, тому варто проводити оцінку динаміки коефіцієнтів (рис. 2. 10). Відтак, станом на 01. 01. 2017 року значення коефіцієнту трансформації є найвищим за аналізований період, що означає, що банк 25% залучених ресурсів витрачає на погашення поточних платежів.

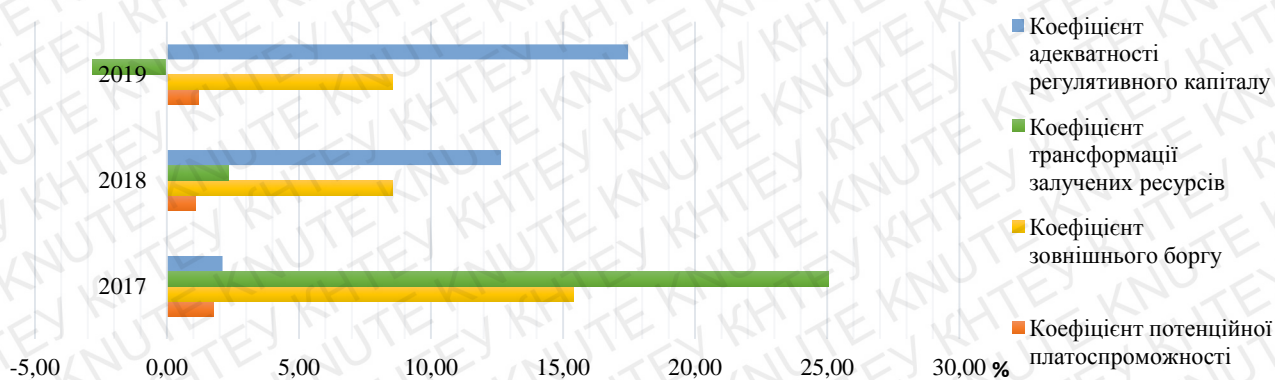

Рис. 2. 10. Динаміка показників платоспроможності АТ КБ «Приватбанк» протягом 01. 01. 2017 – 01. 01. 2019 рр.*

*складено та розраховано автором на основі [44]

Якщо співставити цей показник із нормативом достатності капіталу, то саме в цей період показник достатності капіталу є найнижчим, що свідчить про наявну потребу банку в коштах для погашення заборгованості і відсутність власних ресурсів для цього, а отже і проблеми з платоспроможністю. В цей же період найвищим є і коефіцієнт зовнішнього боргу, оскільки у 2014 – 2015 роках з метою докапіталізації банк активно залучав кошти на умовах субординованого боргу, термін погашення якого був наприкінці 2016 року. Проте станом на 01. 01. 2019 року ситуація є оберненою, адже спостерігаємо суттєве зменшення динаміки цих показників, а отже наразі банком було оптимізовано його зобов'язання, погашено частину зобов'язань та збільшено обсяг капіталу. Станом на 01. 10. 2019 власний капітал банку становить 47 196 млн. грн., що на 15 732 млн. грн. перевищує показник минулого року за аналогічний період. Завдяки прибутковій роботі банку та зменшенню статті балансу «Накопичений дефіцит», в 2018 та 2019 році АТ КБ «Приватбанк» не потребував докапіталізації з боку держави та підвищив свій кредитний рейтинг. Динаміку показників платоспроможності банку за період 01. 01. 2019 – 01. 10. 2019 наведено в Дод. П.

Одним із інструментів управління платоспроможністю фінансової установи є якість активів. Якість активів визначається наявністю простроченої заборгованості та покриттям наданих кредитів достатнім обсягом забезпечення. Станом на 01. 01. 2016 року покриття заставою кредитів, наданих АТ КБ «Приватбанк» становило 56,86%; станом на 01. 01. 2017 року – 60,23%; станом на 01. 01. 2018 року – рік націоналізації банку – 42, 12%. Протягом цього періоду покриття заставою наданих кредитів є недостатнім, проте на початок 2016 року показник виріс на 4% порівняно з минулим роком, а на початку 2018 – знизився на 18%. Крім цього, у 2017 році відбулося значне погіршення якості «Кредитів, що управляються як окремий портфель», а саме: прострочення платежів понад 90 днів, зниження справедливої вартості забезпечення, визнання судом недійсності забезпечення та інше. Станом на 01. 01. 2019 цей портфель і надалі залишається для банку проблемним: банк здійснює відрахування в

резерви за даним портфелем, але це є тягарем для банку, що впливає на рівень його платоспроможності.

Отже, основними компонентами, які впливають на платоспроможність банку є його власний капітал, наявність в достатньому обсязі ліквідних активів, виважена політика банку у сфері управління кредитним ризиком та дотримання економічних нормативів, пов'язаних з ним. Невиконання однієї або кількох з цих умов призводить до того, що банк ризикує стати неплатоспроможним. Така ситуація була в АТ КБ «Приватбанк» наприкінці 2016 – початку 2017 року. Щоб залишатися платоспроможним банку необхідні були додаткові поповнення власного капіталу, в той час як вони здійснювалися не за рахунок акціонерних внесків, а за рахунок субординованого боргу, термін сплати якого настав у 2016 році. В цей час показники банку відповідали нормативам ліквідності, і, навіть, перевищували їх, при цьому банк також мав неякісний кредитний портфель, адже були надані великі позики пов'язаним особам без належного заставного забезпечення. Тому управління платоспроможністю АТ КБ «Приватбанк» здійснюється через належне дотримання визначених регулятором нормативів, підтримку достатнього обсягу власного капіталу банку, адекватне оцінювання розміру позик і застави при їх наданні, а також через управління проблемною заборгованістю банку.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ФІНАНСОВОЇ УСТАНОВИ

3.1 Удосконалення інструментарію управління платоспроможністю фінансової установи

Нестабільність банківської системи України та кризові явища в економіці призвели до масової неплатоспроможності та втрати ліквідності більшістю кредитних установ країни, а в деяких випадках і до банкрутства, за яким в умовах застосування неефективних шляхів його запобігання може відбутися ліквідація банку.

Оцінка ймовірності банкрутства банку – це своєчасне виявлення неплатоспроможності, збитковості, фінансової залежності від зовнішніх джерел фінансування, низької ділової активності, а отже і можливість прийняття своєчасних мір для ліквідації такого стану.

Проведемо оцінку ймовірності банкрутства АТ КБ «Приватбанк» за п'ятифакторною моделлю Альтмана (табл. 3. 1).

Таблиця 3. 1

Динаміка показника ймовірності настання банкрутства АТ КБ «Приватбанк» за п'ятифакторною моделлю Альтмана за період 01. 01. 2017 – 01. 01. 2019 р.

№	Назва показника	Значення		
		01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019
1	Частка власних коштів в оборотних активах (X1)	0,282013	0,812299	0,741095
2	Рентабельність активів розрахована з використанням нерозподіленого прибутку (X2)	-0,98361	0,001565	0,045996
3	Рентабельність активів розрахована з використанням чистого прибутку (X3)	-0,9804	0,00149	0,046028
4	Коефіцієнт покриття поточних зобовязань власним капіталом (X4)	0,245962	0,895695	0,835658
5	Коефіцієнт трансформації (X5)	-0,9804	0,00149	0,046028
6	Z – показник	-4,54921	0,966048	1,110107
Ймовірність банкрутства		Дуже висока		

*складено та розраховано автором на основі [44]

Згідно з розрахунками, на протязі аналізованого періоду ймовірність банкрутства оцінюється як дуже висока. Відтак, банк мав проблеми з докапіталізацією починаючи з 2014 року. За цей період банк залучав для докапіталізації субординовані борги, термін сплати яких наставав у 2016 році. Також у банку є багаж неякісних активів, який залишився після попереднього керівництва, який наразі позиціонується в балансі за окремою статтею «Кредити, що управляються як окремий портфель». Ці кредити не є достатньо забезпеченими заставою, а платежі по них прострочені понад 90 днів. Тому, можна зробити висновок, що банк штучно доводили до банкрутства. Це є однією із п'яти найпоширеніших схем банкрутства банків в Україні: керівники банку спільно зі службовими особами інших компаній (кредитних спілок, небанківських фінансових установ або промислових підприємств; у нашому випадку пов'язаних осіб) отримують у банку кредити на різні виробничі та комерційні цілі на пільгових умовах, тобто за заниженим відсотком. У подальшому ці кошти повертаються у банк-кредитор на умовах субординованого боргу у вигляді депозиту з отриманням значно вищого відсотку за таким депозитом у порівнянні з вартістю кредиту.

Наразі прослідковується позитивна динаміка в трьох із п'яти факторів моделі. Керівництво банку працює над стабілізацією його фінансового становища, проте підсумкова оцінка ще не досягла щабля «високий».

Наразі державою було здійснено докапіталізацію банку і виведено його діяльність на прибутковий рівень. За період 01. 01. 2019 – 01. 10. 2019 банк отримав прибуток у розмірі 15 млн. грн. і не потребує докапіталізації з боку держави. Проте відкритою залишається проблема з неякісними активами. Така тенденція спостерігається по всій банківській системі, АТ КБ «Приватбанк» не є виключенням. Наразі в Уряді України активно розглядаються шляхи позбавлення державних банків від неякісних активів. На наш погляд, банкам було б доцільно дати можливість реструктуризовувати непрацюючі кредити та продавати їх, що позбавило б банки від постійного формування значних обсягів резервів та дозволило вкладати власні кошти в прибуткові фінансові активи.

Проведемо оцінку впливу на платоспроможність банку окремих статей балансу банку та порівняємо ситуацію в АТ КБ «Приватбанк» з іншими банками.

Аналіз платоспроможності здійснено на основі звітності, яка є у відкритому доступі, за моделлю, яку пропонують вітчизняні вчені Д. Остапчук та Т. Брік [11]. Значення вагових коефіцієнтів до даної моделі наведені в Дод. Р.

Першим по важливості є показник «Відрахування до резерву під знецінення кредитів та коштів в інших банках». При видачі кредиту банком, завжди існує ймовірність його несплати, тому формується спеціальний резерв, необхідність якого обумовлена кредитними ризиками діяльності банку. За даними звіту НБУ про фінансову стабільність, частка непрацюючих кредитів станом на 01. 10. 2018 року склала 54,6%, без Приватбанку – 45,4% що є серйозним баластом для банків. Реструктуризація наявних непрацюючих кредитів проходить повільно, внаслідок чого ризики зберігаються.

Сім із тринадцяти ознак відносяться до частини активів. Банківські активи – це ресурси банку та засоби, що класифікуються за напрямками розміщення і використання з метою отримання прибутку. Варто відзначити «Основні засоби та нематеріальні активи», що займають п'яте місце. До основних засобів відносяться матеріальні активи: земля, будівлі, комп'ютерна техніка; до нематеріальних активів – програмне забезпечення, патенти, авторські права тощо. У платоспроможних банків у середньому обсяг основних засобів і нематеріальних активів утричі більше, ніж у неплатоспроможних. Відтак можемо відслідкувати закономірність, що більше у банку машин, банкоматів, програмного забезпечення, то менша ймовірність настання стану неплатоспроможності. Чотири із тринадцяти ознак відносяться до частини зобов'язань. Високі місця займають «Кошти юридичних осіб» і «Кошти банків». Обидві ознаки відображають рівень довіри економічних агентів до фінансової установи – чим більше грошей на рахунках банку від інших банків і фірм, тим вища ймовірність, що банк платоспроможний.

Для прикладу розглянемо три найбільш популярні банки та частки вищеназваних ознак в загальних активах та пасивах банку (табл. 3. 2).

Частки основних фінансових показників в активах та пасивах банку і їх вплив на платоспроможність банків станом на 01. 01. 2019*

Прибутки і збитки	Показник	Частка в активах/пасивах банку, %			Важливість
		ПАТ КБ «Приватбанк»	АТ «Ощадбанк»	АТ «Райффайзен банк Аваль»	
	Відрахування до резерву під знецінення кредитів	47	18,12	8,84	0,12
Активи	Грошові кошти та їх еквіваленти	4	4,10	11,75	0,1178
	Кредити та заборгованість фізичних осіб	6,27	1,29	5,01	0,095
	Основні засоби та нематеріальні активи	0,67	2,57	3,08	0,094
	Кредити та заборгованість юридичних осіб	1,47	23,88	42,67	0,088
Зобов'язання	Кошти юридичних осіб	17,33	22,92	49,44	0,107
	Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	0	0	0,31	0,077
	Кошти банків	0,10	4,15	2,70	0,074
	Субординований борг	0,15	1,43	0	0,068

*розраховано автором на основі [11]

Найбільшою є частка відрахувань до резерву під знецінення кредитів ПАТ КБ «Приватбанк» (47%), що свідчить про неякісний кредитний портфель, а також негативно впливає на платоспроможність банку [44]. У двох інших банків ці показники є суттєво меншими (18, 12% і 8, 84%), що свідчить про їх кращу платоспроможність. Також можемо відслідкувати, що у «Приватбанку» менша частка основних засобів у загальних активах, у той час як у двох інших банків цей показник є суттєво вищим.

Варто зазначити, що АТ «Ощадбанк» та АТ «Райффайзен банк Аваль» користуються довірою у юридичних осіб. Відтак частка вкладів юридичних осіб в активах АТ «Райффайзен банк Аваль» становить 49, 44% [42; 43], до того ж цей показник є одним із найбільш впливових на платоспроможність фін. установи. Тому, чим більшою є довіра до установи юридичних осіб і чим меншими є при цьому відрахування до резерву під знецінення заборгованості, тим кращим є показник платоспроможності банку [6].

Отож, банківська мережа помітно скоротилася за останні три роки: близько 50% банків виведено з ринку, проте за останні два роки частка банків, що

знаходяться в стадії ліквідації, значно скоротилася і наразі прослідковується тенденція до зниження їх частки. З одного боку, таке «очищення» дозволило НБУ вирішити низку системних проблем і зробити банківський сектор прибутковим, з іншого – значно збільшити присутність держави на ринку, що є довгостроковим викликом для системи. Найвпливовішою ознакою платоспроможності банку є відрахування до резерву під знецінення кредитів. Більшість ознак (фінансових показників), що сильніше за інші впливають на платоспроможність банку, відносяться до частини активів. Також до важливих ознак належать «Кошти юридичних осіб» і «Кошти банків», що відображають довіру економічних агентів до фінансової установи.

Відтак, для підвищення рівня платоспроможності фінансових установ України необхідно змінити інституційну регуляторну модель нагляду за фінансовим сектором, максимально наблизити її до європейських вимог, що дозволить створити конкурентне середовище на ринку фінансових послуг, підвищити капіталізацію і прозорість небанківських фінансових установ та захищеність споживача фінансових послуг.

Також, на наш погляд, в період стрімкого розвитку технологій банкам варто звернути увагу на власне програмне та технологічне забезпечення, адже наразі клієнти банку є більш вибагливими до інновацій і зручностей, при цьому значна частина населення готова заплатити за послугу більше, якщо їм буде зручніше її отримати, а отже і користуватимуться послугами того банку, який їх надає. А це впливає на обсяг коштів, які залучає банк і створює додаткові можливості для розміщення активів банку і підвищення їх дохідності. На основі проведених раніше оцінок платоспроможності на прикладі АТ КБ «Приватбанк», вважаємо за доцільне додати до моделі аналіз показник обсягу власного капіталу, адже саме власний капітал банку лежить в основі його платоспроможності, банк може бути неприбутковим, проте платоспроможним, якщо його власних ресурсів вистачатиме для покриття своїх зобов'язань.

3.2 Шляхи підвищення ефективності управління платоспроможністю фінансової установи

Фінансова система є ключовою для ефективного функціонування економіки країни та її економічного розвитку. Як передбачає Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року, Україна має створити фінансову систему, що здатна забезпечувати сталий економічний розвиток за рахунок ефективного перерозподілу фінансових ресурсів в економіці на основі розбудови повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища. При цьому, реформи українського фінансового сектору мають відбуватися згідно з міжнародними стандартами.

Основними проблемами, що стоять на заваді ефективному розвитку ринків небанківських фінансових послуг на сучасному етапі є:

- 1) обмеженість інструментів у частині заходів впливу щодо порушень вимог до платоспроможності, виявлених за результатами пруденційного нагляду на ринках фінансових послуг;
- 2) відсутність ефективних механізмів виведення з ринків небанківських фінансових послуг проблемних фінансових установ, які не виконують та не мають на меті виконувати свої зобов'язання перед споживачами ринків небанківських фінансових послуг і створюють суттєві системні ризики для сектору;
- 3) неналежний рівень наближення регуляторного середовища ринку небанківських фінансових послуг до міжнародних стандартів регулювання та нагляду в частині державного регулювання та нагляду відповідно до стандартів IAIS, IOPS та Solvency II;
- 4) збільшення ризиків, пов'язаних із фінансовою нестабільністю, у тому числі неповернення пенсійних активів, які розміщені на депозитних рахунках банківських установ, до яких Національним банком України введено тимчасову адміністрацію або по яких прийнято рішення про їх ліквідацію та обмежений вибір фінансових інструментів, придатних для інвестування в них

пенсійних коштів, внаслідок відставання розвитку ринку капіталу від потреб інституційних інвесторів.

Передача функцій регулювання та нагляду за небанківськими установами від Нацкомфінпослуг до Національного банку та НКЦПФР, передбачена Законом №2413-а [40], має розглядатися як перший крок у процесі реформи регулювання небанківського фінансового сектору. Поступове запровадження нового регулювання повинно покращити інвестиційну привабливість та забезпечити більшу прозорість небанківського фінансового сектору, а також сприяти захисту споживачів фінансових послуг та запобігати незаконним практикам на ринку, що неодмінно матиме позитивний вплив на надійність та платоспроможність небанківських фінансових установ. Розглянемо сучасний стан ринку небанківських фінансових установ, методику оцінки їх платоспроможності та зміни в підходах до оцінки їх платоспроможності, які настануть із прийняттям законопроекту на прикладі страхових компаній.

На сьогоднішній момент в Україні діють адаптовані норми Solvency I, які прописані в діючому Законі України «Про страхування» [9]. Основна вимога до страховика – забезпечувати достатній запас платоспроможності. Рівень платоспроможності свідчить про можливість страхової компанії виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками та третіми особами.

Основною вимогою зазначеної Директиви, щодо належного виконання страховиками своїх зобов'язань перед страхувальниками, є встановлення в державах – членах ЄС суворого нагляду відповідними державними органами за забезпеченням платоспроможності страховиків, які здійснюють види страхування, інші, ніж страхування життя, та страхування життя і проведення перевірок щодо стану платоспроможності таких страховиків. Контроль за платоспроможністю страховиків дозволяє наглядовим органам на ранніх стадіях виявляти проблемні випадки і, таким чином, краще захищати страхувальників.

Відповідно за Solvency I посилюється контроль за страховиками, так як була запропонована необхідність виконання вимог до платоспроможності в кожен момент часу (а не тільки на момент складання фінансової звітності), розширення

права наглядових органів щодо втручання в діяльність страховика. Вимоги Solvency I встановлюють для страховиків розмір капіталу, рівний більшій з двох величин: нормативному запасу платоспроможності або мінімальному гарантійному фонду.

Відповідно до українського законодавства вимоги до платоспроможності мають видозмінений характер. Страховики зобов'язані дотримуватися таких умов забезпечення платоспроможності (Дод. С):

- наявність сплаченого статутного капіталу;
- створення страхових резервів;
- перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності.

На сьогодні, розрахунок нормативного запасу платоспроможності здійснюється відповідно до Solvency I, ретроспективно, не враховуючи майбутні ризики. Але при прийнятті нового ЗУ «Про страхування» [39] з закладеними принципами Solvency II можливе врахування в діяльності страховиків ризиків з перспективою на 1 рік.

Значення основних показників розвитку страхового ринку України порівняно із середньоєвропейськими мінімальними та максимальними значеннями показників у країнах ЄС станом на 01. 01. 2019 р. представлено в Дод. Т.

Кількість страхових компаній в Україні є досить значною. Станом на кінець 2015 р. була зареєстрована 361 компанія. За підсумками 2016 р. їх кількість скоротилася до 310, а на кінець I півріччя 2017 р. становила 300 компаній. Наразі в Україні налічується 281 страхова компанія.

Поряд із тим, аналізуючи концентрацію страхового ринку України, можна зробити висновок, що 99,5% ринку страхування життя контролюють 51,3% страхових компаній, а по інших видах страхування 96,1% ринку належить 36,9% страховим компаніям (99,9% даного ринку – у 73,8% компаній non-life). Таким чином, високий показник кількості страхових компаній в Україні не є свідченням високого рівня конкуренції й ефективності функціонування страхового ринку,

велика кількість страхових компаній перебуває у «замороженому стані» та має надзвичайно малі обсяги страхової діяльності [2, с 150]. Навпаки, капіталізація більшості вітчизняних страхових компаній є низькою, для багатьох із них проблемним є прийняття на страхування великих та рідкісних ризиків навіть на умовах перестраховання.

Серед європейських країн також є такі, що мають велику кількість страхових компаній, зокрема, Німеччина (549 страхових компаній) та Великобританія (532 компанії), які є світовими лідерами на страховому ринку. Проте у більшості європейських країн кількість страхових компаній знаходиться на рівні 50–70, середньоєвропейський показник – 114 компаній.

Отже, контроль за платоспроможністю страховиків дозволяє наглядовим органам на ранніх стадіях виявляти проблемні випадки і, таким чином, краще захищати страхувальників. Посилення вимог, які, наприклад у випадку із страховими компаніями, передбачені в Solvency II, призведе до збільшення капіталізації небанківських фінансових установ, зробить їх більш стійкими до ризиків та прозорими для користувачів фінансових послуг, що дозволить надавати більш якісні послуги та бути конкурентоздатними на ринку фінансових послуг.

Одним із напрямів, що визначені в стратегії НБУ – 2025 є підвищення ефективності управління платоспроможністю фінансових установ:

- удосконалення моделі регулювання фінансового сектору та підвищення інституційної спроможності регуляторів;
- гармонізація регулятивних вимог з актами ЄС та поліпшення рівня міжнародного співробітництва у сфері банківського нагляду;
- удосконалення регулювання та нагляду на основі пропорційного ризик-орієнтованого підходу;
- створення системи гарантування вкладів членів кредитних спілок та гарантування виплат за договорами страхування життя;
- удосконалення системи гарантування банківських вкладів та прогнозування потенційних ризиків неплатоспроможності банків;

- удосконалення заходів регулювання та нагляду за операціями фінансових установ з пов'язаними особами;
- створення ефективних механізмів виведення з ринку неплатоспроможних або фіктивних небанківських фінансових установ та удосконалення механізмів урегулювання потенційної неплатоспроможності банків;
- упровадження міжнародних принципів державного регулювання та нагляду на ринках небанківських фінансових послуг відповідно до стандартів IAIS, IOPS, а також директив ЄС, у тому числі Solvency II;
- зниження рівня непрацюючих активів банків та небанківських фінансових установ;
- посилення відповідальності пов'язаних осіб банків та небанківських фінансових установ [34].

Фінансова стійкість та платоспроможність небанківських фінансових установ мають досягатися, перш за все, за рахунок пруденційного нагляду [38]. Він передбачає встановлення певних кількісних та якісних вимог (пруденційних нормативів) до діяльності фінансових установ. Контроль за їх дотриманням дозволяє регулятору своєчасно виявити ризикову діяльність, вжити заходи оперативного втручання та в такий спосіб запобігти настанню негативних наслідків. Національний банк вбачає, що пруденційний нагляд є обов'язковим у страховому сегменті, для кредитних спілок та інших кредитних установ, та фінансових установ, що надають послуги з переказу коштів.

Наприклад, регулювання у страховому секторі буде здійснюватися з урахуванням стандартів, встановлених європейським законодавством, включаючи вимоги до:

- капіталу і платоспроможності, технічних резервів, якості системи корпоративного управління та ризик-менеджменту (Директива 2009/138/ЄС про вимоги до діяльності у сфері страхування і перестраховання, далі Solvency II) [57];

- розкриття інформації, правил підготовки та складання регуляторної і фінансової звітності (Solvency II, Директива 91/674/ЕЕС про річні та консолідовані звіти страхових компаній), та ринкової поведінки та продажу страхових продуктів (Директива (ЄС) 2016/97 про реалізацію страхових продуктів та Директива (ЄС) 2009/103 про страхування цивільної відповідальності (автотранспортні засоби).

Насамперед, це стосується встановлення вимог до мінімального необхідного капіталу для страхових компаній. Очікується, що такі вимоги становитимуть 3,2 млн. євро для страховиків, які здійснюють страхування життя, та 2,2 млн. євро для інших страхових компаній. Крім вимог до мінімально необхідного капіталу, із врахуванням стандартів директив ЄС, мають бути встановлені наступні нормативи діяльності страхових компаній:

- 1) вимоги до необхідного платоспроможного капіталу;
- 2) вимоги до технічних резервів;
- 3) вимоги до розміру відповідних власних фондів;
- 4) ліміти власних фондів.

З огляду на необхідність дієвого захисту страхувальників усі страхові компанії підлягатимуть пруденційному нагляду з боку регулятора. Для страхових брокерів та страхових агентів-юридичних осіб також встановлюватимуться певні пруденційні нормативи. Це відповідає загальноприйнятим світовим практикам та є однією з вимог законодавства ЄС. Водночас, лише великі страхові компанії будуть зобов'язані повністю виконувати вимоги Solvency II.

На кредитні спілки, які зможуть надавати послуги за рахунок коштів, залучених від фізичних осіб та юридичних осіб-нефінансових установ, планується не поширювати вимоги Директиви 2013/36/ЄС щодо діяльності кредитних установ. До них застосовуватимуться «національні» пруденційні нормативи, що дозволить Національному банку забезпечити дієвий нагляд за їх платоспроможністю та ліквідністю. Національний банк вбачає доцільним утворення фонду гарантування вкладів у кредитних спілках (або включення

кредитних спілок до компетенції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб) та утворення фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя. Участь у таких фондах має бути обов'язковою для всіх кредитних спілок, що залучають депозити від членів-фізичних осіб, та для страховиків життя.

Звісно, основними передумовами створення фондів мають стати ефективний пруденційний нагляд за ринком, дотримання фінансовими установами нових регуляторних вимог та залишення ринку тими, хто їх не дотримуються. Національний банк планує у подальшому, спільно з учасниками ринку, визначити параметри побудови і функціонування таких фондів та порядок накопичення коштів для здійснення гарантійних виплат.

Особливий режим пруденційного регулювання та нагляду буде застосовуватися до фінансових установ, що надають послуги з переказу коштів, оскільки це прямо передбачено вимогами Директиви 2015/2366/ЄС про платіжні послуги. Національний банк розглядає можливість запровадження пруденційного нагляду у цьому сегменті до тих установ, які впродовж певного періоду проводять перекази на суму, що перевищує визначену граничну суму переказів.

Що стосується інших сегментів небанківського фінансового ринку, пруденційний нагляд в них також може запроваджуватися у випадках, визначених Національним банком (наприклад, для факторингових компаній). Національний банк не виключає можливості, що зі спливом певного часу частина наглядових повноважень може бути делегована саморегулювним організаціям учасників ринку. Це стосуватиметься дрібних кредитних спілок та інших кредитних установ. Звісно, таке делегування стане можливим лише за умови, коли такі саморегулювні організації будуть володіти достатньою інституційною зрілістю, незалежністю та компетенцією, щоб забезпечити ефективний нагляд за учасниками ринку.

Що стосується банківських установ, наразі особлива увага звертається на капітал банку, адже він є показником відстані від дефолту і покриває збитки, захищаючи кошти вкладників та інших кредиторів банку.

Реакція Базельського комітету з банківського нагляду на фінансову кризу 2007-2009 років – це серія реформ (Базель III), які виходять далеко за межі стандартів капіталу:

- збільшення якості і обсягу капіталу;
- більше охоплення ризиків;
- вводиться коефіцієнт левереджу (leverage ratio) для обмеження частки запозичених коштів у балансах банків;
- запроваджено додаткові буфери капіталу;
- встановлено глобальний стандарт ризику ліквідності.

Базель III не є заміною для Базель II, це його оновлення, доповнення, удосконалення.

У найгіршому випадку можна припустити, що банки втратять весь кредитний портфель. Однак це дуже малоімовірно, і формування капіталу під таку втрату було б економічно неефективним.

Банки мають стимул до мінімізації капіталу який вони тримають, тому що скорочення капіталу звільняє економічні ресурси, які можуть бути спрямовані на вигідні інвестиції. З іншого боку, чим менший капітал банку, тим більша ймовірність того, що банк не буде в змозі виконати свої власні боргові зобов'язання і стане неплатоспроможним. Банки і їх керівники повинні ретельно збалансувати ризики і вигоди в утриманні капіталу. IRB підхід базується на припущенні, що є певний рівень банкрутств банків, який готові приймати наглядові органи. У базельські документи закладено логіка пошуку рівноваги між вигодами для економіки від недопущенням криз завдяки адекватній капіталізації банків та витратами на підтримку капіталу.

Для вітчизняної банківської системи зазначені зміни є вкрай актуальними, зважаючи на особливості її побудови, наявні проблеми та ризики, дотримання вимог «Базель III» дозволить вирішити більшу частину зазначених проблем. Водночас, запровадження рекомендацій «Базеля III» не є гарантією автоматичного покращення ефективності діяльності вітчизняних банківських установ і стабільності банківської системи. Крім того, «Базель III» не може

враховувати навіть основні особливості української банківської системи. Це вимагає коригувань регулятивної бази та засад діяльності банківських установ з боку державних органів України, здійснення оцінки банківської системи та її стабільності, результатів її діяльності після запровадження «Базеля III», що потребує відповідного методичного забезпечення.

Таким чином, утілення рекомендацій Базель III необхідно здійснювати разом із запровадженням процесів адаптації, оскільки ці рекомендації започатковують процеси реформування, але не вирішують усі проблеми банківської системи. Аналіз банківської системи України та основних регуляторних аспектів указує на наявність проблем, які свідчать про кризові явища в банківській системі України, зокрема в системі банківського регулювання та нагляду. Для подолання цих явищ необхідним є запровадження комплексної стратегії поступового переходу до відновлення банківського бізнесу в Україні з подальшими кроками з утілення рекомендацій Базельського комітету. У цілому ця проблема досить складна, оскільки її вирішення знаходиться як у площині економічних питань, так і політичних, тому потребує подальшого дослідження.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, поняття «платоспроможність» виникло в 15 – 16 ст., однак лише в 19 ст. воно почало набувати сучасного значення, після початку використання американськими банкірами для оцінки своїх клієнтів. Проте питання платоспроможності фінансової установи і зараз залишається недостатньо вивченим, оскільки і нині серед науковців виникають розбіжності в трактуванні цього поняття, зокрема і в площині факторів, які впливають на платоспроможність фінансової установи, складових фінансової діяльності установи, які мають вплив на платоспроможність та строковості заборгованості фінансової установи і належності коштів, за рахунок яких ця заборгованість має бути погашена.

Основою платоспроможності банку є ліквідність. Однак платоспроможність залежить не лише від ліквідності, а й від ряду інших факторів. Тому можуть виникнути ситуації, коли банк може бути: 1) платоспроможним – неліквідним; 2) неплатоспроможним – ліквідним; 3) неплатоспроможним – неліквідним. Тому на платоспроможність банку також впливають забезпеченість банку власним капіталом, надійність клієнтів та банків-партнерів, можливість отримання рефінансування від НБУ та виваженість кредитної політики банку, зокрема забезпеченість великих позик належними заставами та мінімізація великих кредитних ризиків.

За останні три роки значно скоротилася кількість банків в Україні, близько 50% з них було виведено з ринку, однак наразі спостерігаємо тенденцію до скорочення частки банків, які визнано неплатоспроможними і переведено в стан ліквідації, що свідчить про завершення НБУ очисти банківського сектора. Такі дії дозволили регулятору вирішити низку системних проблем та зробити банківський сектор прибутковим. З іншого боку, внаслідок таких дій і неможливістю АТ КБ «Приватбанк», який є системно важливим банком (занадто великим, щоб збанкрутувати) 60% активів банківської системи належать

державі, що робить її фактично монополістом і ускладнює конкуренцію на ринку банківських послуг.

АТ КБ «Приватбанк» є прикладом того, як низька якість активів банку та недостатність власних ресурсів можуть призвести до стану неплатоспроможності банку. Відтак, показник достатності власного капіталу банку був в 5 разів нижчим норми, в той час як показники ліквідності банку були в нормі і навіть перевищували значення по бенчмарку. Станом на 01. 01. 2017, коли банк розраховувався з частиною своїх зобов'язань і не мав достатньо власних коштів, щоб покрити інші свої зобов'язання, що в подальшому призвело до ситуації, коли банк був ліквідним, проте неплатоспроможним.

Найбільший вплив на платоспроможність банку мають відрахування до резерву під знецінення кредитів. Більшість ознак (фінансових показників), що сильніше за інші впливають на платоспроможність банку, відносяться до частини активів. Також до важливих ознак належать «Кошти юридичних осіб» і «Кошти банків», що відображають довіру економічних агентів до фінансової установи. Великий вплив на платоспроможність банку також мають власний капітал, наявність в достатньому обсязі ліквідних активів, виважена політика банку у сфері управління кредитним ризиком та дотримання економічних нормативів, пов'язаних з ним. Банк ризикує стати неплатоспроможним, якщо не буде виконано одну або кілька з цих умов.

Для удосконалення механізму управління платоспроможністю фінансових установ та підвищення її рівня пропонуємо наступне:

- 1) змінити інституційну регуляторну модель нагляду за фінансовим сектором, що дозволить створити конкурентне середовище на ринку фінансових послуг, підвищити капіталізацію і прозорість небанківських фінансових установ та захищеність споживача фінансових послуг. Для цього необхідно створити системи гарантування вкладів членів кредитних спілок та гарантування виплат за договорами страхування життя, а також удосконалити систему гарантування банківських вкладів та прогнозування потенційних ризиків неплатоспроможності банків;

2) упровадження міжнародних принципів державного регулювання та нагляду на ринках небанківських фінансових послуг відповідно до стандартів IAIS, IOPS, а також директив ЄС, у тому числі Solvency II;

3) Оскільки найбільший вплив на платоспроможність мають активи фінансової установи, необхідним кроком до змін є зниження рівня непрацюючих активів банків та небанківських фінансових установ;

4) в період стрімкого розвитку технологій банкам варто звернути увагу на власне програмне та технологічне забезпечення, адже наразі клієнти банку є більш вибагливими до інновацій і зручностей, при цьому значна частина населення готова заплатити за послугу більше, якщо їм буде зручніше її отримати, а отже і користуватимуться послугами того банку, який їй надає. А це впливає на обсяг коштів, які залучає банк і створює додаткові можливості для розміщення активів банку і підвищення їх дохідності.

5) ввести систему прогнозування ймовірності настання неплатоспроможного стану фінансової установи: враховуючи зарубіжний досвід, до методики розрахунку ймовірності настання неплатоспроможного стану фінансової установи в частині даних, які обираються для аналізу і прогнозування, варто додати показник обсягу власного капіталу, що дасть можливість оцінити достатність власних ресурсів для розрахунку за зобов'язаннями в прогностичному періоді.

6) наявність високих стандартів до капіталу може мати вплив на рентабельність власного капіталу банків. Тому при запровадженні стандартів, передбачених Базелем III, варто звернути увагу на коригування бізнес-моделей банків. Таким чином, утілення рекомендацій Базель III необхідно здійснювати разом із запровадженням процесів адаптації, оскільки ці рекомендації започатковують процеси реформування, але не вирішують усі проблеми банківської системи.

У цілому ця проблема досить складна, оскільки її вирішення знаходиться як у площині економічних питань, так і політичних, і тому потребує подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1) Бондар Є. М. Співвідношення ліквідності та платоспроможності комерційних банків / Є. М. Бондар // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – Вип. 95(2). – С. 78-79.
- 2) Васечко Л. І. Актуальні питання розвитку страхового ринку України / Л. І. Васечко // Економічний простір. – 2016. – № 109. – С. 146–154.
- 3) Вишинская Г. Н., Ахметова Д. М. Ликвидность и платежеспособность банка // Аудит и финансовый анализ. – 2004. – № 4. – С. 139 – 169
- 4) Волкова О. Г. Платоспроможність кредитних спілок України на сучасному етапі розвитку // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки. – 2014. – №. 27. – С. 19-24.
- 5) Деревська О. Р. Активно-пасивні операції та управління ліквідністю банківської установи/О. Деревська//Журнал «Вісник НБУ». – 2008. – №7. – С. 44 50
- 6) Долоніна А. С. Оцінка платоспроможності фінансових установ на прикладі банків України // Управління діяльністю фінансових установ: змін стереотипів: зб. наук. ст. студ. денної форми навчання / відп. ред. Н.П. Шульга. – К.: Київ. нац. торг. - екон. ун-т, 2019. – Ч. 2. – 296 с. (С.143-148).
- 7) Єпіфанов А. О. Методологічні складові ефективного розвитку банківського сектору економіки України: монографія / А. О. Єпіфанов. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 417 с.
- 8) Жарковская Е. П. Банковское дело: учеб.-метод. пособие / 7-е изд., испр. и доп. – М.: Издательство «Омега-Л», 2010. – 479 с.
- 9) Закон про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr028500-17>
- 10) Зверяков М. І. Управління фінансовою стійкістю банків. / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко, О. С. Сергеева. – К.: «Центр учбової літератури», 2016. – 520 с.
- 11) Звіт про фінансову стабільність за 2014 – 2019 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83816603>

- 12) Інформація про стан і розвиток страхового ринку України / Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>.
- 13) Карчева Г. Т. Удосконалення регулювання ліквідності на основі нових стандартів Базельського комітету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/2744/1/Karcheva%20G.pdf>
- 14) Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018 № 2597-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>
- 15) Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова Правління НБУ № 391 від 18.06.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua/doccatalog
- 16) Костерина Т. М. Банковское дело: учебно-практическое пособие / Т. М. Костерина. – М.: ЕАОИ, 2009. – 360 с.
- 17) Крилова В. Н. Складові процесу управління ліквідністю банку / В. Крилова, Р. Набок // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 6.
- 18) Кузнецова Л. П. Платежеспособность и ликвидность: уточнение понятий / Л. П. Кузнецова, Н. В. Кутузова // Деньги и кредит. – 2014. – № 8. – С. 26 – 29.
- 19) Лаврушин О. І. Банківська справа: навч. посібник / О. І. Лаврушин, Н. І. Валенцева; – 12-е вид. – М.: КНОРУС, 2016. – 800 с.
- 20) Лис І. А. Удосконалення управління ліквідністю банку в умовах світової фінансової кризи / І. А. Лис // Банківська справа. – 2009. – № 4. – С. 19 – 25.
- 21) Мельник Т. А. Оцінка платоспроможності страхової компанії / Т. А. Мельник, М. В. Коваленко // Наукові записки. – 2017. – вип. 21. – С. 15 – 21
- 22) Міщенко В. І. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду / В. І. Міщенко, В. С. Стельмах, В. В. Крилова: наук.-аналіт. матеріали. – Вип. 11. – К.: Нац. банк України; Центр наук. досліджень, 2008. – 220 с.

- 23) Міщенко В. І. Банківські операції: підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренева. – 2-е вид., переробл. і доп. – К.: Знання, 2007. – 727 с.
- 24) Мороз А. М. Банківські операції / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна. – К.: КНЕУ. – 2008. – 608 с.
- 25) Мурашко Т. В. Фінансові інструменти: облік та звітність за міжнародними стандартами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/90010068>
- 26) Нікітін А. В. Ліквідність та платоспроможність як чинники конкурентоспроможності банку / А. В. Нікітін, Ю. В. Татяніна // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2010. – № 1. – С. 46 – 52.
- 27) Основні показники діяльності банків України за 2014 – 2019 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#1>
- 28) Остапчук Д. М., Брік Т. В. Чи може алгоритм машинного навчання передбачити проблеми в українських банках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/longreads/ml-banking/index-ua.html>
- 29) Подольська В. О. Фінансовий аналіз / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К.: Центр навчальної літератури. – 2007. – 488 с.
- 30) Попова Ю. М., Пістряк А. С. Вплив європейської інтеграції на розвиток ринку страхових послуг в Україні. Економіка та регіон. – 2016 – № 2. – С. 95 – 100.
- 31) Примостка Л. О. Банківський менеджмент: інноваційні концепції та моделі: монографія / Л. О. Примостка, О. О. Примостка, І. Я. Карчева, А. О. Примостка; ред.: Л. О. Примостка; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К.: КНЕУ, 2017. – 380 с.
- 32) Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>.

33) Про виведення неплатоспроможного банку з ринку: Рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 05.07.2012 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1581-12>

34) Програма розвитку фінансового сектору України до 2025 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/about/refactoring/develop-strategy>

35) Про затвердження Положення про обов'язкові критерії та фінансові нормативи, а також вимоги, що обмежують ризики в діяльності фінансових компаній при наданні фінансових послуг з адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах: Положення від 08.08.2017 № 3384 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/3528>

36) Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. № 4452– VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

37) Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#n444>

38) Проект Білої книги «Майбутнє у регулюванні небанківського фінансового сектору» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/news/all/proekt-biloyi-knigi-maybutnye-u-regulyuvanni-nebankivskogo-finansovogo-sektoru>

39) Проект Закону «Про страхування» № 1797-1 від 06.02.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/2usgOIx>

40) Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо консолідації функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг» 2413-а [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66723

41) Ребрик Ю. С. Проблема трактування категорій «ліквідність» та «платоспроможність» у банківській діяльності / Ю. С. Ребрик // Проблеми і

перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – Вип. 28. – С. 93-99.

42) Річна фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2014 – 2019 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.oschadbank.ua/ua/about/reporting>

43) Річна фінансова звітність АТ «Райффайзен банк Аваль» за 2014 – 2019 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.aval.ua/ru/about/bank_reports/

44) Річна та квартальна фінансова звітність АТ КБ «Приватбанк» за 2014 – 2019 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost>

45) Річні звіти Нацкомфінпослуг за 2014 – 2018 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Richni-zvity-Natskomfinposluh.html>

46) Сміяна Л. С. Правове регулювання банкрутства: підручник; за ред. Л. С. Сміяна. – К.: КНТ, 2009. – 464 с.

47) Сніткіна І. А. Підходи до визначення сутності платоспроможності та класифікація факторів впливу // Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка. – 2019. – №. 1. – С. 179 – 183.

48) Сомик А. О. Ліквідність банківської системи України: сучасний стан, чинники та напрями підвищення ефективності і регулювання // Вісник НБУ – 2009 – №1 – с.34-40.

49) Тарханова Е. А. Устойчивость коммерческих банков. – Тюмень. – 2003. – с. 215

50) Щорічна статистична інформація за 2014 – 2019 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

51) Юхименко В. М. Страховий ринок України в контексті впровадження вимог Solvency II. – Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – Вип. 12, ч. 2. – С. 190 – 193.

- 52) 84-th BIS Annual Report, 2013/2014, 29 June 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bis.org/publ/arpdf/ar2014_ес.pdf
- 53) Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking system [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bis.org/publ/bcbs189.pdf>
- 54) Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bis.org/publ/bcbs188.pdf>
- 55) Basel III phase-in arrangements. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bis.org/bcbs/basel3/basel3_phase_in_arrangements.pdf
- 56) Database – Eurostat // European Commission [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
- 57) Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II) // Official Journal of the European Union 335, 17.12.2009, P.1
- 58) European Insurance in Figures – 2015 data // Insurance Europe. – December 2016. – 52 p. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.insuranceeurope.eu/sites/default/files/attachments/European%20Insurance%20in%20Figures%20-%202015%20data.pdf>
- 59) Implementation of Basel standards. A report to G20 Leaders on implementation of the Basel III regulatory reforms [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bis.org/bcbs/publ/d299.pdf>
- 60) Shevrinovsky V. N. The development of banking systems monitoring: analysis of international experience / Shevrinovsky V. N. // Banking technology. – 2009. – № 5, p. 12

ДОДАТКИ

Додаток А

Підходи до визначення поняття «платоспроможність банку»*

Група за терміновістю заборгованості	Автор	Визначення
Відмінності за терміном немає	А. О. Єпіфанов	Платоспроможність – фактична здатність банківської установи виконати всі свої фінансові зобов'язання у чіткій відповідності з договірними зобов'язаннями перед клієнтами і контрагентами у встановлений термін
	Н. М. Гудзенко, Ф. Л. Конарев	Платоспроможність – здатність банку цілком і вчасно виконувати свої платіжні зобов'язання по операціях з клієнтами, на відкритому ринку, із контрагентами
	Т. М. Костеріна	Платоспроможність банку – це його здатність в належні терміни і повністю відповідати за всіма своїми зобов'язаннями. Ліквідність банку лежить в основі його платоспроможності.
	П. В. Тарасенко	Платоспроможність вона розглядає, як наявність у підприємства коштів для погашення ним у встановлений термін і в повному обсязі своїх боргових зобов'язань, які впливають із кредитних чи інших операцій грошового характеру.
	В. Міщенко, Н. Слав'янської, О. Кореневої	Платоспроможність – це спроможність фінансової установи виконати законні вимоги кредиторів. Платоспроможність характеризується рівнем забезпеченості фінансових зобов'язань установ власним капіталом.
Довгострокова заборгованість	Є.М. Бондар	Платоспроможність банку – це його здатність здійснювати свою основну діяльність впродовж невизначено великого проміжку часу, виконуючи усі свої зобов'язання.
	О. І. Уткін	Платоспроможність – здатність своєчасно і повністю розраховуватись за своїми довготерміновими зобов'язаннями.
Короткострокова заборгованість	Л. А. Лахтіонова	Платоспроможність – можливість підприємства наявними грошовими ресурсами своєчасно погасити свої термінові зобов'язання.

*складено автором на основі [1; 7; 16; 20; 23]

Критерії віднесення банку до проблемних і неплатоспроможних*

Проблемні банки	Неплатоспроможні банки
Системне порушення банком законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом або фінансуванню тероризму	неприведення своєї діяльності у відповідність із вимогами законодавства, в тому числі нормативно-правових актів НБУ, після віднесення його до категорії проблемних, але не пізніше ніж через 180 днів з дня визнання його таким
Обсяг негативно кваліфікованих активів банку (крім санаційного) становить $\geq 40\%$, за якими має оцінюватися ризик та формуватися резерв	зменшення розміру регулятивного капіталу або нормативів капіталу банку до $1/3$ від мінімального рівня
Протягом звітного місяця банк допустив зменшення на $\geq 5\%$: щоденного розміру регулятивного капіталу – ≥ 5 разів та/або значення нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу нижче встановленого нормативного значення – ≥ 2 разів	невиконання банком протягом 5 робочих днів поспіль $\geq 2\%$ своїх зобов'язань перед вкладниками та іншими кредиторами та/або встановлення фактів невідображення в бухгалтерському обліку документів клієнтів банку, що не виконані банком у встановлений законодавством строк, після віднесення банку до категорії проблемних
Протягом звітного місяця банк допустив зменшення на $\geq 5\%$ значення хоча б одного з нормативів ліквідності нижче мінімальних нормативних значень, що розраховуються: за щоденними рахунками – ≥ 5 разів; щодакиди ≥ 2 разів	виявлення фактів здійснення банком після віднесення його до категорії проблемного операцій (крім нарахування відсотків за вкладками, отримання клієнтами банку заробітної плати, аліментів, пенсій, стипендій, інших соціальних, державних виплат), оформлення (переоформлення) договорів, внаслідок яких зобов'язання перед фізичними особами в межах гарантованої суми відшкодування збільшуються за рахунок зменшення зобов'язань перед фізичними особами, які перевищують гарантовану суму відшкодування, та/або зобов'язань перед фізичними особами, які не підпадають під гарантії Фонду гарантування фізичних осіб, та/або юридичними особами
Банк не виконав вимогу вкладника або іншого кредитора, строк якої настав ≥ 5 робочих днів тому, та/або встановлено факти невідображення в бухгалтерському обліку документів клієнтів банку, що не виконані банком у встановлений строк	невиконання банком, віднесеним до категорії проблемного, розпорядження, рішення НБУ (у тому числі про застосування заходів впливу/санкцій) та/або вимоги НБУ щодо усунення порушень банківського законодавства, нормативно-правових актів НБУ протягом визначеного строку
немає ефективних та адекватних систем внутрішнього контролю та/або управління ризиками, що створює загрозу інтересам вкладників чи інших кредиторів банку	
систематичне подання та/або оприлюднення недостовірної інформації або звітності з метою приховування реального фінансового стану банку, у тому числі щодо операцій із пов'язаними з банком особами	

*складено автором на основі [33; 46]

**Динаміка та структура активів фінансових установ України у
2015 – 2019 рр. (станом на 01.01)***

Вид фінансової установи	2015		2016		2017		2018		2019	
	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%
Страхові компанії	40530	2,78	36418	2,63	55377	3,88	56814	3,73	59468	3,84
Недержавні пенсійні фонди	2469	0,17	1980	0,14	2077	0,15	2327	0,15	2651	0,17
Фінансові компанії	90678	6,21	75129	5,43	107704	7,55	121012	7,95	118744	7,67
Ломбарди	8411	0,58	12460	0,90	3235	0,23	3494	0,23	4054	0,26
Кредитні спілки	2339	0,16	2064	0,15	2193	0,15	2165	0,14	2352	0,15
Банки	1315852	90,11	1254385	90,74	1256299	88,04	1336358	87,79	1360764	87,90
Всього	1460279	100	1382436	100	1426885	100	1522170	100	1548033	100

*складено автором на основі [28, 45]

Трактування поняття платоспроможності окремих фінансових посередників*

Фінансовий посередник	Визначення
Страхова компанія	Платоспроможність страхової компанії розглядають як об'єктивний показник поточного фінансового стану страховика шляхом його прогнозування в майбутньому. Інакше, це можливість виконання в майбутньому його зобов'язань завдяки тим активам, які є в розпорядженні страховика, являють собою реальні цінності, а тому є ліквідними
Недержавний пенсійний фонд	Платоспроможність визначається як співвідношення кількості грошових одиниць активів фонду до поточних зобов'язань фонду
Ломбард	Платоспроможність ломбарду розраховується як співвідношення власного капіталу до загальної суми засобів, авансованих в його діяльність.
Кредитна спілка	Платоспроможність кредитної спілки визначається як співвідношення регулятивного капіталу (власних коштів) до сумарних активів, зважених за ступенем ризику та суми залишку зобов'язань членів спілки перед третіми особами.
Банк	Платоспроможність банку визначається як спроможність банку виконати законні вимоги кредиторів. Характеризується рівнем забезпеченості фінансових зобов'язань банку власним капіталом. Платоспроможність банку визначається як відношення власного капіталу банку до активів, зважених на ризик.

*джерело: складено автором на основі [4; 21]

Економічні нормативи регулювання діяльності банків, їх нормативне значення та формула розрахунку*

	Економічний норматив	Формула розрахунку	Нормативне значення, %
H1	Мінімального розміру регулятивного капіталу	$PK (H1) = OK + DK - B$	500 млн. грн
H2	Достатності (адекватності) регулятивного капіталу	$H2 = PK / (Ap + Cвп - НКР) * 100\%$	не менше 10%
LCR	Коефіцієнт покриття ліквідності	$LCR = \frac{Злікв.а.}{Чгрош. відг. за 30 дн}$	не менше 100%
H6	Короткострокової ліквідності	$H6 = \frac{Алікв.}{Зобов. до 1 року}$	Не менше 60%
H7	Максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	$H7 = \frac{Зс}{PK} * 100\%$	не більше 25%
H8	Великих кредитних ризиків	$H8 = \frac{Зв}{PK} * 100\%$	не менше 8-ми кратного розміру регулятивного капіталу
H9	Максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	$H9 = \frac{Зін}{PK} * 100\%$	не більше 25%

*Джерело: [27]

Методика розрахунку показників ліквідності та платоспроможності банківської установи*

№	Назва показника	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст
Показники ліквідності			
1	Коефіцієнт покриття ліквідністю	$LCR = \text{Злікв.а.} / \text{Чгрош. відт. за 30 дн}$	Сприяє стійкості банківського сектору шляхом забезпечення у банку достатнього запасу невитрачених ліквідних активів високої якості (Злікв.а), які можуть бути легко і швидко конвертовані в грошові кошти
2	Коефіцієнт загальної ліквідності	$Кзл = \text{Азаг} / 3$	Максимальна можливість банку в погашенні зобов'язань всіма активами; оптимально: >100%
3	Коефіцієнт співвідношення високоліквідних і робочих активів	$Квра = \text{Авл} / \text{Ар}$	Частка високоліквідних активів (Авл) в робочих; оптимально: 20-25%
4	Коефіцієнт співвідношення високоліквідних і загальних активів	$Квза = \text{Авл} / \text{Азаг}$	Частка високоліквідних активів у загальних активах банку; оптимально: 15-20%
5	Коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань	$Крлз = \text{Ад} / 3$	Забезпечення доходними активами банку (Ад) його загальних зобов'язань
6	Коефіцієнт структурного співвідношення вкладів	$Ксєв = \text{Дп} / \text{Дєр}$	Стабільність депозитної бази та зменшення потреби банку в ліквідних коштах
Показники платоспроможності			
1	Коефіцієнт потенційної платоспроможності	$Кпп = (\text{К} + \text{Д} + \text{МБКз}) / (\text{Кст} + \text{Д})$	Здатність банку повернути кошти кредиторам і акціонерам (Кст)
2	Коефіцієнт зовнішнього боргу	$Кзб = (3 - \text{Д} + \text{МБКз}) / (\text{Д} + \text{МБКз})$	Масштабність швидкого повернення зовнішнього боргу кредиторам
3	Коефіцієнт трансформації залучених ресурсів	$Ктзр = (3 - \text{Ад}) / 3$	Показує, яка частина залучених коштів використовується для поточних платежів
4	Коефіцієнт платоспроможності (адекватності) регулятивного капіталу	$Кпк = \text{РК} / \text{Азв}$	Здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями

*Джерело [10, с. 458]

Характеристика індикаторів фінансової стійкості банків за методикою МВФ*

Група	Назва індикаторів	Економічний зміст індикаторів	Джерело інформації	Зміни, які очікуються
1. Показники достатності капіталу	1.1. Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів (базовий показник)	Визначає рівень достатності капіталу та ґрунтується на визначеннях, що використовуються у Базельській угоді про норму власного капіталу	п. 6.17-6.18 гл. 6 част. 2 Керівництва з компіляції індикаторів	Перехід до розрахунку обсягу регулятивного капіталу у відповідності до вимог Базель III
	1.2. Співвідношення регулятивного капіталу першого рівня до зважених за ризиком активів (базовий показник)	Визначає рівень достатності капіталу та є більш вузьким показником на відміну від показника співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів	п.6.19 глави 6 частини 2 Керівництва з компіляції індикаторів	Перехід до розрахунку обсягу капіталу першого рівня у відповідності до вимог Базель III
	1.3. Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу (базовий показник)	Визначає потенційний вплив недіючих кредитів за вирахуванням створених резервів на капітал та характеризує здатність капіталу поглинати збитки, пов'язані з наявністю недіючих кредитів	п. 6.22-6.24 гл. 6 част. 2 Керівництва з компіляції індикаторів	Використання для розрахунку замість капіталу значення регулятивного капіталу
	1.4. Співвідношення капіталу до активів (рекомендований показник)	Визначає ступінь фінансування активів за рахунок інших джерел, крім власних коштів	п. 6.20-6.21 гл. 6 част. 2 Керівництва з компіляції індикаторів	Використання для розрахунку замість капіталу значення капіталу першого рівня. Переміщення до набору базових показників
	1.5. Співвідношення власного капіталу першого рівня до зважених за ризиком активів (базовий показник)	Визначає рівень достатності власного капіталу та ґрунтується на визначеннях, що використовуються у Базельській угоді про норму власного капіталу	Довідковий документ про модифікації у діючому переліку індикаторів	Довідкові дані мають бути визначені у відповідності до Базель III

2. Показники ліквідності	2.1. Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів (базовий показник)	Визначає ступінь наявності ліквідних активів, які можуть бути використані для задоволення очікуваного та непередбаченого попиту на готівкові кошти	п. 6.44-6.46 гл. 6 част. 2 Керівництва з компіляції індикаторів	Перехід до розрахунку обсягу ліквідних активів у відповідності до вимог Базель III
	2.2. Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань (базовий показник)	Відображає невідповідність ліквідних активів та зобов'язань, дає уявлення про те, в якій мірі банк може задовольняти заявки про зняття коштів в короткі терміни, не стикаючись з проблемами ліквідності	п. 6.47-6.49 гл. 6 част. 2 Керівництва з компіляції індикаторів	Заміна у наборі індикаторів коефіцієнтом короткострокової ліквідності
	2.3. Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів, крім міжбанківських (рекомендований показник)	Виступає показником ліквідності, оскільки «стабільна» депозитна база співвідноситься з валовими кредитами (без врахування міжбанківських операцій). Характеризує рівень залежності від більш мінливих коштів для покриття неліквідних активів у портфелі банку	п. 6.50-6.51 гл. 6 част. 2 Керівництва з компіляції індикаторів	Без змін
	2.4. Співвідношення обсягу наявних стабільних фінансових фондів до необхідного обсягу стабільних фінансових фондів (базовий показник)	Визначає ступінь наявності стабільних джерел фондування	Довідковий документ про модифікації у діючому переліку індикаторів	Довідкові дані мають бути визначені у відповідності до Базель III. Планується включення до набору індикаторів у 2018 р.

3. Показники якості активів	3.1. Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів (базовий показник)	Визначає рівень якості активів у кредитному портфелі	п. 6.54-6.55 гл. 6 част. 2 Керівництва з компіляції індикаторів	Без змін
	3.2. Співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів (базовий показник)	Надає інформацію про розподіл кредитів, наданих резидентів та нерезидентам	п. 6.54-6.55 гл. 6 част. 2 Керівництва з компіляції індикаторів	Без змін
	3.3. Співвідношення великих відкритих позицій до капіталу (рекомендований показник)	Виявляє вразливі місця, зумовлені концентрацією кредитного ризику	п. 6.27-6.30 гл. 6 част. 2 Керівництва з компіляції індикаторів	Використання для розрахунку замість капіталу значення регулятивного капіталу
	3.4. Співвідношення кредитів за географічним розподілом до сукупних валових кредитів (рекомендований показник)	Визначає відносну значимість валютного фінансування у сукупних зобов'язаннях	п. 6.63-6.64 гл. 6 част. 2 Керівництва з компіляції індикаторів	Без змін

*Джерело: [10, с. 476]

Зарубіжні моделі оцінки ймовірності банкрутства банків

Назва моделі	Функція	Змінні	Значення показника
П'ятифакторна модель Альтмана	$Z = 1.2 * X1 + 1.4 * X2 + 3.3 * X3 + 0.6 * X4 + X5$	X1 - Чистий оборотний капітал/ всього активів; X2 - Нерозподілений прибуток/всього активів; X3 - Операційний прибуток/ всього активів; X4 - Власний капітал/ запозичений капітал; X5 - Виручка від продажів/ всього активів.	Якщо $Z > 2,9$ – зона фінансової стійкості («зелена» зона). Якщо $1,8 < Z < 1,8$ – зона фінансового ризику («червона» зона)
Модель Р. Ліса	$Z = 0,063 * X1 + 0,092 * X2 + 0,057 * X3 + 0,0014 * X4$	X1 – оборотний капітал / сума активів; X2 – валовий прибуток / сума активів; X3 – нерозподілений прибуток / сума активів; X4 – власний капітал / позиковий капітал	Якщо $L > 0,037$, то ризик банкрутства високий; якщо $L < 0,037$, то ризик банкрутства незначний
Модель Р. Таффлера та Г. Тішоу	$Z = 0,53 * X1 + 0,13 * X2 + 0,18 * X3 + 0,16 * X4$	X1 – прибуток від продажів/короткострокові зобов'язання; X2 – оборотні активи/всього зобов'язань; X3 – короткострокові зобов'язання/всього активів; X4 – виручка від продажів/всього активів.	При $Z > 0,3$ ймовірність банкрутства низька, а при $Z < 0,2$ висока.
Модель Спрінгейта	$Z = 1,03 * X1 + 3,07 * X2 + 0,66 * X3 + 0,4 * X4$	X1 - власний оборотний капітал/ всього активів; X2 – прибуток до виплати відсотків/ всього активів; X3 – прибуток до оподаткування/ поточні зобов'язання; X4 – чистий дохід/ всього активів.	Якщо Z менше 0,862 – потенційний банкрут, якщо Z більше 2,451, то загроза банкрутства мінімальна
Модель Терещенка	$Z = 1,5 * X1 + 0,08 * X2 + 10 * X3 + 5 * X4 + 0,3 * X5 + 0,1 * X6$	X1 – CashFlow/зобов'язання; X2 – валюта балансу/зобов'язання; X3 – чистий прибуток/баланс; X4 – чистий прибуток/виручка; X5 – виробничі запаси/виручка; X6 – виручка/обіговість основного капіталу.	Якщо $Z > 2$ – фінансова стійкість, не загрожує банкрутство. Якщо $0 < Z < 2$ – загрожує банкрутство. Якщо $Z < 0$ – напівбанкрут

<p>Модель Фулмера</p>	$H = 5,528 * X1 + 0,212 * X2 + 0,073 * X3 + 1,27 * X4 + 0,12 * X5 + 2,335 * X6 + 0,575 * X7 + 1,083 * X8 + 0,894 * X9 - 6,075$	<p>X1 = Нерозподілений прибуток минулих років / Активи; X2 = Виручка від продажів / Активи; X3 = (Прибуток до оподаткування + Відсотки до сплати) / Власний капітал; X4 = Чистий Грошовий потік / (Короткострокові + Довгострокові зобов'язання); X5 = Довгострокові зобов'язання / Активи; X6 = Короткострокові зобов'язання / Активи; X7 = log (матеріальні активи); X8 = Оборотний капітал / (Довгострокові + Короткострокові зобов'язання); X9 = log [(Прибуток до оподаткування + Відсотки до сплати) / Відсотки до сплати].</p>	<p>H < 0, то потенційний банкрут, якщо H > 0, то загроза банкрутства мінімальна</p>
-----------------------	--	---	---

*складено автором на основі [23]

Порівняльна характеристика моделей оцінки ймовірності банкрутства*

Назва моделі	Переваги	Недоліки
П'ятифакторна модель Альтмана	простота та можливість застосування за наявності обмеженої інформації; порівняльність показників; можливість поділу аналізованих компаній на потенційних банкрутів і не банкрутів; висока точність розрахунків;	не враховує українські особливості економіки; складність інтерпретації підсумкового значення; залежність точності розрахунків від вихідної інформації; обмеженість сфери застосування; заснована на застарілих даних;
Модель Р. Ліса	простота і швидкість розрахунків; доступність необхідних для розрахунків даних; можливість оцінити фінансовий стан та спрогнозувати банкрутство.	не пристосована до українських підприємств; неможливість застосування до малих підприємств; невідповідність методичних прийомів розрахунку показників фінансової звітності; результати є завищеними, так як значний вплив на результуючий показник здійснює прибуток від реалізації.
Модель Р. Таффлера та Г. Тішоу	спрощеність розрахунків та висока точність прогнозу ймовірності банкрутства компанії, що пов'язано зі значною кількістю проаналізованих компаній	обмеження сфери застосування (тільки для акціонерних товариств, акції яких активно торгуються на фондовому ринку); складність інтерпретації підсумкового значення; неможливість використання в українських умовах; залежність точності розрахунків від вихідної інформації; використання застарілих даних
Модель Спрінгейта	Точність моделі становить більше 90%;	під час розрахунків не були враховані умови розвитку економіки різних країн, орієнтовано на Канаду і США; необхідна корекція на національну валюту, яка, своєю чергою, порушує безперервність; Між змінними спостерігається досить висока кореляція
Модель Терещенка	урахування специфіки діяльності суб'єктів; охоплення незначної кількості показників; доступність інформації, необхідних для розрахунку параметрів моделі.	недостатній рівень обґрунтованості показників та їх нормативних значень; можливість застосування тільки для окремих підприємств; великий інтервал невизначеності.
Модель Фулмера	широке охоплення показників; вірогідність: 1 рік – 98%, 2 роки – 81%	розроблена для застосування в банківській практиці; модель була створена з урахуванням специфіки західних країн; необхідна корекція на національну валюту

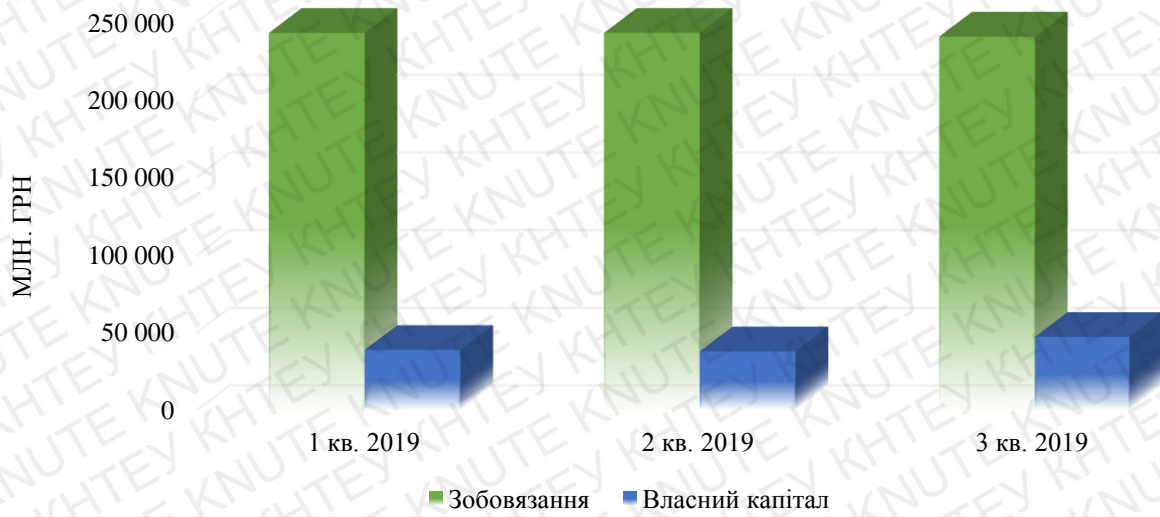
*складено автором на основі [23]

**Структура активів АТ КБ «Приватбанк» за період 01. 01. 2019 –
01. 10. 2019***

№	Стаття	Частка в структурі активів, %		
		1 кв. 2019	2 кв. 2019	3 кв. 2019
1	Грошові кошти та їх еквіваленти	8,75	8,68	9,26
2	Фінансові активи, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	32,85	32,98	31,47
3	Кошти в інших банках	2,43	3,17	3,73
4	Кредити та заборгованість клієнтів	20,76	21,45	21,66
5	Цінні папери	26,69	24,17	24,32
6	Інвестиції	1,32	1,30	1,26
7	Основні засоби та нематеріальні активи	2,09	2,16	2,15
8	Інші активи	5,11	6,09	6,15
9	Всього	100,00	100,00	100,00

*Джерело: складено та розраховано автором на основі [44]

**Динаміка пасивів АТ КБ «Приватбанк» за період 01. 01 2019 –
01. 10. 2019 рр.***

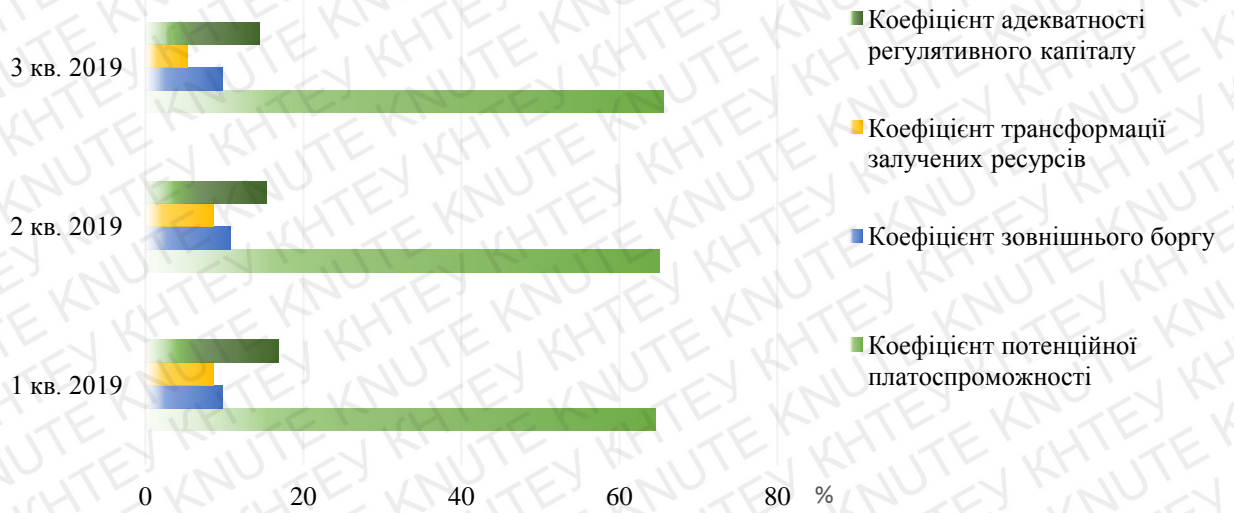
*Джерело: складено та розраховано автором на основі [44]

**Динаміка економічних нормативів АТ КБ «Приватбанк» за період
01. 01. 2019 - 01. 10. 2019 рр.***

Норматив		1 кв. 2019		2 кв. 2019		3 кв. 2019	
		По системі	Банк	По системі	Банк	По системі	Банк
H1	500 млн грн	128 231,2	19 422	136 023,5	19 680	143 946,1	19 605
H2	не менше 10%	16,96	16,82	17,47	15,29	18,43	14,38
H4	не менше 20%	70,15	49,58	66,63	41,96	не розраховується з 02.09.2019	
H5	не менше 40%	100,97	139,62	97,76	125,81		
H6	не менше 60%	92,63	96,03	91,61	90,61	93,86	96,99
H7	не більше 25%	18,99	4,82	17,86	4,31	17,84	5,71
H8	не більше 800%	174,68	0,00	146,97	0,00	120,79	0,00
H9	не більше 25%	9,48	6,31	8,64	5,80	7,47	0,49

*джерело: складено автором на основі [44]

**Динаміка показників платоспроможності АТ КБ «Приватбанк» протягом
01.01.2019 – 01.10.2019 рр.***

*джерело: складено та розраховано автором на основі [44]

Вплив показників фінансової діяльності на платоспроможність банку*

Категорія	Ознака	Важливість
Прибутки і збитки	Відрахування до резерву під знецінення кредитів	0,12
Активи	Грошові кошти та їх еквіваленти	0,1178
Зобов'язання	Кошти юридичних осіб	0,107
Активи	Кредити та заборгованість фізичних осіб	0,095
Активи	Основні засоби та нематеріальні активи	0,094
Активи	Кредити та заборгованість юридичних осіб	0,088
Зобов'язання	Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	0,077
Зобов'язання	Кошти банків	0,074
Зобов'язання	Субординований борг	0,068
Активи	Необоротні активи	0,06
Активи	Торгові цінні папери	0,053
Активи	Кошти обов'язкових резервів банків в НБУ	0,025
Прибутки і збитки	Доходи/витрати	0,023

*Джерело: складено автором на основі [11]

Порівняння норм Solvency I та Закону «Про страхування»*

	Норми Solvency I	Норми Закону «Про страхування»
Нормативний запас платоспроможності	для страхування, відмінного від страхування життя: Більша сума з: – показник, що ґрунтується на преміях = 18% * сума брутто-премій до 50 млн євро + 16% * сума брутто-премій понад 50 млн євро) * частку утримання; – показник, що ґрунтується на виплатах = 26% * сума брутто-виплат до 35 млн євро + 23% * сума брутто-премій понад 35 млн євро) * частку утримання;	більшій з – показника визначається множенням суми страхових премій за попередні 12 місяців на 0,18 (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку) за вирахуванням суми половини страхових премій, належних перестраховикам; – підраховується шляхом множення суми страхових виплат за попередні 12 місяців на 0,26 (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку) за вирахуванням суми половини премій, що компенсуються перестраховиками
	для життя 4% * брутто сукупні математичні резерви (включаючи ризики, прийняті в перестраховання, і без вирахування цесій по перестрахованню) x частку утримання математичних резервів + 3% x капітал під ризиком x частку утримання капіталу під ризиком.	величина, яка визначається шляхом множення загальної величини резерву довгострокових зобов'язань (математичного резерву) на 0,05
Мінімальний гарантійний фонд	Не менше 2-3 млн євро, з можливим коригуванням	-
Фактичний запас платоспроможності	-	вартість майна (загальна сума активів) страховика за мінусом суми нематеріальних активів та загальної суми зобов'язань (рівні сумі страхових резервів)
Статутний капітал		1 млн євро для страхування іншого, ніж страхування життя 10 млн євро для страхування життя

*складено автором на основі [30; 39; 51]

**Основні показники розвитку страхового ринку в Україні та країнах ЄС
станом на 01. 01. 2019.***

Показники	Україна	Значення показника в країнах ЄС		
		середнє	Мінімальне	Максимальне
Кількість страхових компаній, од.	281	114	8 (Латвія)	549 (Німеччина)
Частка премій на страхування життя у загальному обсязі валових премій, %	7,4	49,5	8,1 (Ісландія)	82,6 (Швеція)
Рівень валових страхових виплат, %	27,2	69,9	43,6 (Люксембург)	104,1 (Нідерланди)
Проникнення страхування, %	1,5	7,4	0,9 (Латвія)	11,4 (Фінляндія)
Щільність страхування, євро на одну особу	29	2022	97 (Румунія)	81551 (Ліхтенштейн)
Частка зайнятих у страхуванні до загальної кількості зайнятого населення, %	1,5	0,45	0,07 (Туреччина)	1,79 (Люксембург)

*складено автором на основі [40; 52; 56; 58]